

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASI

Prezident Heydər Əliyevin sədrliyi ilə AR yeni Konstitusiya layihəsini hazırlayan komissiya tərəfindən hazırlanmış, 1995-ci il noyabrın

12-də ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmişdir.

1995-ci il noyabrın 27-dən qüvvəyə minmişdir.

2002-ci il avqustun 24-də ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş dəyişikliklərə.

2009-cu il martın 18-də ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş əlavə və dəyişikliklərə.

2016-cı il sentyabrın 26-da keçirilmiş ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş əlavə və dəyişikliklərə.

Azərbaycan xalqı özünün çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirərək, “AR dövlət müstəqilliyi haqqında” Konstitusiya aktında əks olunan prinsipləri əsas götürərək, bütün cəmiyyətin və hər kəsin firavanlığının təmin edilməsini arzulayaraq, ədalətin, azadlığın və təhlükəsizliyin bərqərar edilməsini istəyərək, keçmiş, indiki və gələcək nəsillər qarşısında öz məsuliyyətini anlayaraq, suveren hüququndan istifadə edərək, təntənəli surətdə aşağıdakı niyyətlərini bəyan edir:

- Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaq;
- Konstitusiya çərçivəsində demokratik quruluşa təminat vermək;
- vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsinə nail olmaq;
- xalqın iradəsinin ifadəsi kimi, qanunların aliliyini təmin edən hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq;
- ədalətli iqtisadi və sosial qaydalara uyğun olaraq, haminin layiqli həyat səviyyəsini təmin etmək;
- ümumbəşəri dəyərlərə sadıq olaraq, bütün dünya xalqları ilə dostluq, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq və bu məqsədlə qarşılıqlı fəaliyyət göstərmək.

Yuxarıda sadalanan ülvi niyyətlərlə ümumxalq səsverməsi - referendum yolu ilə bu Konstitusiya qəbul edilir.

BİRİNCİ BÖLMƏ

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

I fəsil

XALQ HAKİMİYYƏTİ

Maddə 1. Hakimiyyətin mənbəyi

I. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyətinin yeganə mənbəyi Azərbaycan xalqıdır.

II. Azərbaycan xalqı Azərbaycan Respublikası ərazisində və ondan kənarda yaşayan, Azərbaycan dövlətinə və onun qanunlarına tabe sayılan Azərbaycan

Respublikası vətəndaşlarından ibarətdir; bu isə beynəlxalq hüquqla müəyyənləşdirilmiş normaları istisna etmir.

Maddə 2. Xalqın suverenliyi

I. Sərbəst və müstəqil öz müqəddəratını həll etmək və öz idarəetmə formasını müəyyən etmək Azərbaycan xalqının suveren hüququdur.

II. Azərbaycan xalqı öz suveren hüququnu bilavasitə ümumxalq səsverməsi - referendum və ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında

sərbəst, gizli və şəxsi səsvermə yolu ilə seçilmiş nümayəndələri vasitəsi ilə həyata keçirir.

Maddə 3. Ümumxalq səsverməsi-referendum yolu ilə həll edilən məsələlər

I. Azərbaycan xalqı öz hüquqları və mənafeləri ilə bağlı olan hər bir məsələni referendumla həll edə bilər.

II. Aşağıdakı məsələlər yalnız referendumla həll oluna bilər:

1) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qəbul edilməsi və ona dəyişikliklər edilməsi;

2) AR dövlət sərhədlərinin dəyişdirilməsi.

III. Aşağıdakı məsələlər üzrə referendum keçirilə bilməz:

1) vergilər və dövlət büdcəsi;

2) amnistiya və əfv etmə;

3) seçilməsi, təyin edilməsi və ya təsdiq edilməsi müvafiq olaraq qanunvericilik və (və ya) icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilmiş vəzifəli şəxslərin seçilməsi, təyin edilməsi və ya təsdiq edilməsi.

Maddə 4. Xalqı təmsil etmək hüququ

Xalqın seçdiyi səlahiyyətli nümayəndələrindən başqa heç kəsin xalqı təmsil etmək, xalqın adından danışmaq və xalqın adından müraciət etmək hüququ yoxdur.

Maddə 5. Xalqın vahidliyi

I. Azərbaycan xalqı vahiddir.

II. Azərbaycan xalqının vahidliyi Azərbaycan dövlətinin təməlini təşkil edir. Azərbaycan Respublikası bütün Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının ümumi və bölünməz vətənidir.

Maddə 6. Hakimiyyətin mənimsənilməsinə yol verilməməsi

I. Azərbaycan xalqının heç bir hissəsi, sosial qrup, təşkilat və ya heç bir şəxs hakimiyyətin həyata keçirilməsi səlahiyyətini mənimsəyə bilməz.

II. Hakimiyyətin mənimsənilməsi xalqa qarşı ən ağır cinayətdir.

DÖVLƏTİN ƏSASLARI

Maddə 7. Azərbaycan dövləti

I. Azərbaycan dövləti demokratik, hüquqi, dünyəvi, unitar respublikadır.

II. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti daxili məsələlərdə yalnız hüquqla

xarici məsələlərdə isə yalnız AR tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn müddəalarla məhdudlaşır.

III. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipi əsasında təşkil edilir:

- qanunvericilik hakimiyyətini Milli Məclis həyata keçirir;
- icra hakimiyyəti AR Prezidentinə mənsubdur;
- məhkəmə hakimiyyətini AR məhkəmələri həyata keçirir.

IV. dövlət hakimiyyəti hakimiyyətlərin bölünməsi Bu Konstitusiyanın müddəalarına əsasən qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri qarşılıqlı fəaliyyət göstərir və öz səlahiyyətləri çərçivəsində müstəqildirlər.

Maddə 8. Azərbaycan dövlətinin başçısı

I. Azərbaycan dövlətinin başçısı AR Prezidentidir. O, ölkənin daxilində və xarici münasibətlərdə Azərbaycan dövlətini təmsil edir.

II. Prezident Azərbaycan xalqının vahidliyini təcəssüm etdirir və Azərbaycan dövlətçiliyinin varisliyini təmin edir.

III. Prezident

1. Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyinin,
2. ərəzi bütövlüyünün və
3. AR tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə riayət
4. məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinin təminatçısıdır.

Maddə 9. Silahlı Qüvvələr

I. Azərbaycan Respublikası öz təhlükəsizliyini və müdafiəsini təmin etmək məqsədi ilə Silahlı Qüvvələr yaradır. Silahlı Qüvvələr Azərbaycan Ordusundan və başqa silahlı birləşmələrdən ibarətdir.^[1]

II. Azərbaycan Respublikası başqa dövlətlərin müstəqilliyinə qəsd vasitəsi kimi və beynəlxalq münacişələrin həlli üsulu kimi müharibəni rədd edir.

III. Prezident Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Ali baş komandanıdır.

Maddə 10. Beynəlxalq münasibətlərin prinsipləri

Azərbaycan Respublikası başqa dövlətlərlə münasibətlərini hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normalarında nəzərdə tutulan prinsiplər əsasında qurur.

Maddə 11. Ərazi

I. AR ərazisi vahiddir, toxunulmazdır və bölünməzdir.

II. AR daxili suları, Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsi, AR üzərindəki hava məkanı Azərbaycan Respublikası ərazisinin tərkib hissəsidir.

III. AR ərazisi özgəninkiləşdirilə bilməz. Azərbaycan Respublikası öz ərazisinin heç bir hissəsini heç bir şəkildə kimsəyə vermir; yalnız Milli Məclisin qərarı ilə Azərbaycanın bütün əhalisi arasında referendum keçirmək yolu ilə Azərbaycan xalqının iradəsi əsasında dövlət sərhədləri dəyişdirilə bilər.

Maddə 12. Dövlətin ali məqsədi

I. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, AR vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir.^[2]

II. Bu Konstitusiyada sadalanan insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları AR tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun tətbiq edilir.

Maddə 13. Mülkiyyət

I. Azərbaycan Respublikasında mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur.

II. Mülkiyyət dövlət mülkiyyəti, xüsusi mülkiyyət və bələdiyyə mülkiyyəti növündə ola bilər.

III. Mülkiyyətdən insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları, cəmiyyətin və dövlətin mənafeləri, şəxsiyyətin ləyaqəti əleyhinə istifadə edilə bilməz.

Maddə 14. Təbii ehtiyatlar

Təbii ehtiyatlar hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və mənafeələrinə xələl gətirmədən Azərbaycan Respublikasına mənsubdur.

Maddə 15. İqtisadi inkişaf və dövlət

I. Azərbaycan Respublikasında iqtisadiyyatın inkişafı müxtəlif mülkiyyət növlərinə əsaslanaraq xalqın rifahının yüksəldilməsinə xidmət edir.

Azərbaycan dövləti bazar münasibətləri əsasında

- 1.sosial yönümlü iqtisadiyyatın inkişafına şərait yaradır,
- 2.azad sahibkarlığa təminat verir,
- 3.iqtisadi münasibətlərdə inhisarçılığa və haqsız rəqabətə yol vermir.

Maddə 16. Sosial inkişaf və dövlət

Azərbaycan dövləti xalqın və hər bir vətəndaşın

- 1.rifahının yüksəldilməsi,
- 2.onun sosial müdafiəsi və
- 3.layiqli həyat səviyyəsi qayğısına qalır.

II. Azərbaycan dövləti mədəniyyətin, təhsilin, səhiyyənin, elmin, incəsənətin inkişafına yardım göstərir,

ölkənin təbiətini, xalqın tarixi, maddi və mənəvi irsini qoruyur.

Maddə 17. Ailə, uşaqlar və dövlət^[4]

- I. Cəmiyyətin əsas özəyi kimi ailə dövlətin xüsusi himayəsindədir.
- II. Uşaqların qayğısına qalmaq və onları tərbiyə etmək valideynlərin borcudur. Bu borcun yerinə yetirilməsinə dövlət nəzarət edir.
- III. Valideynləri və ya qəyyumları olmayan, valideyn qayğısından məhrum olan uşaqlar dövlətin himayəsindədirlər.
- IV. Uşaqları onların həyatına, sağlamlığına və ya mənəviyyətinə təhlükə törədə bilən fəaliyyətə cəlb etmək qadağandır.
- V. 15 yaşına çatmamış uşaqlar işə götürülə bilməzlər.
- VI. Uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə dövlət nəzarət edir.

Maddə 18. Din və dövlət

- I. Azərbaycan Respublikasında din dövlətdən ayrılır. Bütün dini etiqadlar qanun qarşısında bərabərdir.
- II. İnsan ləyaqətini alçaldan və ya insanpərvərlik prinsiplərinə zidd olan dinlərin (dini cərəyanların) yayılması və təbliği qadağandır.
- III. Dövlət təhsil sistemi dünyəvi xarakter daşıyır.

Maddə 19. Pul vahidi

- I. AR pul vahidi manatdır.
- II. Pul nişanlarının tədavülə buraxılması və tədavüldən çıxarılması hüququ yalnız Mərkəzi Banka mənsubdur.

Mərkəzi Bank dövlətin müstəsna mülkiyyətindədir.

- III. AR ərazisində manatdan başqa pul vahidlərinin ödəniş vasitəsi kimi işlədilməsi qadağandır.

Maddə 20. Dövlətin borclarına qoyulan məhdudiyyətlər

Azərbaycan dövlətinə qarşı qiyama və dövlət çevrilişinə kömək məqsədi ilə alınmış borclar Azərbaycan Respublikası tərəfindən öhdəlik kimi qəbul edilə və ödənilə bilməz.

Maddə 21. Dövlət dili

- I. AR dövlət dili Azərbaycan dilidir. Azərbaycan Respublikası Azərbaycan dilinin inkişafını təmin edir.
- II. Azərbaycan Respublikası əhalinin danışdığı başqa dillərin sərbəst işlədilməsini və inkişafını təmin edir.

Maddə 22. Paytaxt

AR paytaxtı Bakı şəhəridir.

Maddə 23. Azərbaycan dövlətinin rəmzləri

I. **Dövlət rəmzləri** **Dövlət bayrağı**, **Dövlət gerbi** və **Dövlət himnidir.**

II. Dövlət bayrağı bərabər enli **üç üfqi zolaqdan** ibarətdir.

Yuxarı zolaq mavi, orta zolaq qırmızı, aşağı zolaq yaşıl rəngdədir və qırmızı zolağın ortasında bayrağın hər iki üzündə **ağ rəngli** aypara ilə səkkizguşəli ulduz təsvir edilmişdir. Bayrağın eninin uzunluğuna nisbəti 1:2-dir.

III. Dövlət bayrağının və Dövlət gerbinin təsviri, Dövlət himninin musiqisi və mətni **Konstitusiyaya qanunu** ilə müəyyən edilir.

İKİNCİ BÖLMƏ

ƏSAS HÜQUQLAR, AZADLIQLAR VƏ VƏZİFƏLƏR

III fəsil

ƏSAS İNSAN VƏ VƏTƏNDAŞ HÜQUQLARI VƏ AZADLIQLARI

Maddə 24. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının əsas prinsipi

I. *İnsan ləyaqəti qorunur və ona hörmət edilir.*

II. **Hər kəsin** doğulduğu andan **toxunulmaz**, **pozulmaz** və **ayrılmaz** hüquqları və azadlıqları vardır.

III. Hüquqlar və azadlıqlar hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər qarşısında məsuliyyətini və vəzifələrini də əhatə edir. **Hüquqlardan** *sui-istifadəyə yol verilmir.*

Hər bir vətəndaş- AR vətəndaşları

Hər kəs - AR vətəndaşları, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər

Hər bir şəxs – fiziki və hüquqi şəxslər

Fiziki şəxs (insanlar) hüquqi şəxs (**firma, müəssisə, dövlət orqanları və s**)

Maddə 25. Bərabərlik hüququ^[9]

I. Hamı **qanun** və **məhkəmə** qarşısında bərabərdir.

II. Kişi ilə qadının **eyni** hüquqları və azadlıqları vardır.

III. Dövlət, irqindən, *etnik mənsubiyyətindən*, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən **asılı olmayaraq**, hər kəsin **hüquq** və **azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir**. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, *etnik*, dini, dil, cinsi, mənşəyi, əqidə, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq **qadağandır.**^[10]

IV. Heç kəsə bu maddənin III hissəsində göstərilən əsaslara görə zərər **vurula bilməz**, **güzəştlər** və ya **imtiyazlar verilə bilməz**, yaxud güzəştlərin və ya imtiyazların verilməsindən **imtina oluna bilməz.**

V. Hüquq və vəzifələrlə bağlı qərarlar qəbul edən **dövlət orqanları** və **dövlət hakimiyyəti səlahiyyətlərinin daşıyıcıları** ilə münasibətlərdə hər kəsin **bərabər hüquqları** təmin edilir.

VI. **Sağlamlıq imkanları məhdud olanlar**, onların məhdud imkanlarına görə həyata keçirilməsi çətinləşən **hüquq** və **vəzifələrdən** başqa, bu Konstitusiyada təsbit olunmuş bütün **hüquqlardan istifadə edir** və **vəzifələri daşıyırlar.**^[11]

Maddə 26. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi

I. Hər kəsin qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ vardır.

II. Dövlət hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir.

Maddə 27. Yaşamaq hüququ

I. Hər kəsin yaşamaq hüququ vardır.

1. Dövlətə silahlı basqın zamanı düşmən əsgərlərinin öldürülməsi, 2. məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmünə əsasən ölüm cəzasının tətbiqi
3. qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallar istisna olmaqla, hər bir şəxsin

yaşamaq hüququ toxunulmazdır.

III. Müstəsna cəza tədbiri kimi ölüm cəzası, tam ləğv edilənədək, yalnız dövlətə, insan həyatına və sağlamlığına qarşı xüsusilə ağır cinayətlərə görə qanunla müəyyən edilə bilər.

IV. Qanunla nəzərdə tutulmuş zəruri müdafiə, son zərurət, cinayətkarın yaxalanması və tutulması, həbsdə olanın həbs yerindən qaçmasının qarşısının alınması, dövlətə qarşı qiyamın yatırılması və ya dövlət çevrilişinin qarşısının alınması, ölkəyə silahlı basqın edilməsi halları istisna olmaqla insana qarşı silah işlədilməsinə yol verilmir.

Maddə 28. Azadlıq hüququ

I. Hər kəsin azadlıq hüququ vardır.

II. Azadlıq hüququ yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada tutulma, həbsə alma və ya azadlıqdan məhrumetmə yolu ilə məhdudlaşdırıla bilər.

III. Qanuni surətdə AR ərazisində olan hər kəs sərbəst hərəkət edə bilər, özünə yaşayış yeri seçə bilər və AR ərazisindən kənara gedə bilər.

IV. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hər zaman maneəsiz öz ölkəsinə qayıtmaq hüququ vardır.

Maddə 29. Mülkiyyət hüququ

I. Hər kəsin mülkiyyət hüququ vardır.

II. Mülkiyyətin heç bir növünə üstünlük verilmir. Mülkiyyət hüququ, o cümlədən xüsusi mülkiyyət hüququ qanunla qorunur.

III. Hər kəsin mülkiyyətində daşınar və daşınmaz əmlak ola bilər. Mülkiyyət hüququ mülkiyyətçinin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarından ibarətdir.

IV. Heç kəs məhkəmənin qərarı olmadan mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz. Əmlakın tam müsadirəsinə yol verilmir. Dövlət ehtiyacları və ya ictimai ehtiyaclar üçün mülkiyyətin özgeninkiləşdirilməsinə yalnız qabaqcadan onun dəyərini ədalətli ödəmək şərti ilə yol verilə bilər. ^[12]

V. Xüsusi mülkiyyət sosial öhdəliklərə səbəb olur.

VI. Sosial ədalət və torpaqlardan səmərəli istifadə məqsədi ilə torpaq üzərində mülkiyyət hüququ qanunla məhdudlaşdırıla bilər. ^[13]

VII. **Dövlət və rəşəsalik hüququna** təminat verir.

Maddə 30. **Əqli mülkiyyət hüququ**

I. Hər kəsin əqli mülkiyyət hüququ vardır.

II. Müəlliflik hüququ, ixtiraçılıq hüququ və əqli mülkiyyət hüququnun başqa növləri qanunla qorunur.

Maddə 31. **Təhlükəsiz yaşamaq hüququ**

I. Hər kəsin təhlükəsiz yaşamaq hüququ vardır.

Qanunda nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla,

1. şəxsin həyatına,

2. fiziki və mənəvi sağlamlığına,

3. mülkiyyətinə, mənzilinə qəsd etmək,

4. ona qarşı zor işlətmək qadağandır.

Maddə 32. **Şəxsi toxunulmazlıq hüququ**^[14]

I. Hər kəsin **şəxsi toxunulmazlıq** hüququ vardır.

II. Hər kəsin şəxsi və ailə həyatının sirrini saxlamaq hüququ vardır. **Qanunla nəzərdə tutulan hallardan başqa, şəxsi və ailə həyatına** müdaxilə etmək qadağandır.

Hər kəsin şəxsi və ailə həyatına **qanunsuz müdaxilədən** müdafiə hüququ vardır.

III. **Öz razılığı olmadan** kimsənin şəxsi həyatı haqqında məlumatın **toplanılmasına, saxlanılmasına, istifadəsinə** və **yayılmasına** yol verilmir.

Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, heç kəs onun xəbəri olmadan və ya etirazına baxmadan **izlənilə bilməz,** video və foto çəkilişinə, **səs yazısına** və digər bu cür hərəkətlərə məruz qoyula bilməz.

IV. Hər kəsin yazışma, telefon danışqları, poçt, teleqraf və digər rabitə vasitələri ilə ötürülən məlumatın sirrini saxlamaq hüququna dövlət təminat verir. Bu **hüquq qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada cinayətin qarşısını almaqdan** və ya **cinayət işinin istintaqı zamanı həqiqəti üzə çıxarmaqdan** ötrü məhdudlaşdırıla bilər.

V. **Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla,** hər kəs onun haqqında toplanmış məlumatlarla **tanış ola bilər.** Hər kəsin onun barəsində toplanmış və həqiqətə uyğun olmayan, tam olmayan, habelə qanunun tələbləri pozulmaqla əldə edilmiş məlumatların **düzəldilməsini** və ya **çıxarılmasını** (ləğv edilməsini) tələb etmək hüququ vardır.

VI. **Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, üçüncü şəxslər haqqında məlumat almaq məqsədi ilə** elektron formada və ya kağız üzərində aparılan informasiya ehtiyatlarına daxil olmaq qadağandır.

VII. **Məlumatın aid olduğu şəxsin buna razılığını aşkar ifadə etdiyi hallar, ayrı-seçkiliyə yol verməmək şərtilə anonim xarakterli statistik məlumatların emalı** və **qanunun yol verdiyi digər hallar istisna olmaqla, informasiya texnologiyalarından şəxsi həyata, o cümlədən əqidəyə, dini və etnik mənsubiyyətə dair məlumatların açıqlanması üçün istifadə edilə bilməz.**

VIII. **Fərdi məlumatların dairəsi, habelə onların emalı, toplanması, ötürülməsi, istifadəsi və mühafizəsi şərtləri qanunla müəyyən edilir.**^[15]

Maddə 33. **Mənzil toxunulmazlığı hüququ**

I. **Hər kəsin** mənzil toxunulmazlığı hüququ vardır.

II. Qanunla müəyyən edilmiş hallar və ya məhkəmə qərarı istisna olmaqla, mənzildə yaşayanların iradəsi ziddinə heç kəs mənzilə daxil ola bilməz.

Maddə 34. Nikah hüququ

- I. Hər kəsin qanunla nəzərdə tutulmuş yaşa çatdıqda ailə qurmaq hüququ vardır.
- II. Nikah könüllü razılıq əsasında bağlanılır. Heç kəs zorla evləndirilə (ərə verilə) bilməz.
- III. Nikah və ailə dövlətin himayəsindədir. Analıq, atalıq, uşaqlıq qanunla mühafizə edilir. Dövlət çoxuşaqlı ailələrə yardım göstərir.

Ər ilə arvadın hüquqları bərabərdir.

Uşaqlara qayğı göstərmək, onları tərbiyə etmək valideynlərin həm hüququ, həm də borcudur.

V. Valideynlərə hörmət etmək, onların qayğısına qalmaq uşaqların borcudur. 18 yaşına çatmış əmək qabiliyyətli uşaqlar əmək qabiliyyəti olmayan valideynlərini saxlamağa borcludurlar.

Maddə 35. Əmək hüququ

- I. Əmək fərdi və ictimai rifahın əsasıdır.
- II. Hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır.
- III. Heç kəs zorla işlədilə bilməz.
- IV. Əmək müqavilələri sərbəst bağlanılır. Heç kəs əmək müqaviləsi bağlamağa məcbur edilə bilməz.
- V. Məhkəmə qərarı əsasında şərtləri və müddətləri qanunla nəzərdə tutulan məcburi əməyə cəlb etmək, hərbi xidmət zamanı səlahiyyətli şəxslərin əmrlərinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar işlətmək, fəvqəladə vəziyyət zamanı və hərbi vəziyyət vətəndaşlara tələb olunan işləri gördürmək hallarına yol verilir.
- VI. Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır.
- VII. İşsizlərin dövlətdən sosial müavinət almaq hüququ vardır.
- VIII. Dövlət işsizliyin aradan qaldırılması üçün bütün imkanlarından istifadə edir.

Maddə 36. Tətil hüququ

- I. Hər kəsin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə tətil etmək hüququ vardır.
- II. Əmək müqaviləsi əsasında işləyənlərin tətil etmək hüququ yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda məhdudlaşdırıla bilər. AR Silahlı Qüvvələrində xidmət edən hərbi qulluqçular və mülki şəxslər tətil edə bilməzlər.
- III. Fərdi və kollektiv əmək mübahisələri qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada həll edilir.

IV. Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, **lokaut qadağandır.**

Maddə 37. **İstirahət hüququ**

I. **Hər kəsin** istirahət hüququ vardır.

II. Əmək müqaviləsi ilə işləyənlərə qanunla müəyyən edilmiş, lakin gündə **8 saatdan artıq olmayan** iş günü, istirahət və bayram günləri, **ildə azı bir dəfə** 21 təqvim günündən az olmayan ödənişli məzuniyyət verilməsi təmin edilir.

Maddə 38. **Sosial təminat hüququ**

I. **Hər kəsin** sosial təminat hüququ vardır.

II. **Yardıma möhtac olanlara kömək etmək** ilk növbədə onların **ailə üzvlərinin** borcudur.

III. **Hər kəs** qanunla müəyyən edilmiş yaş həddinə çatdıqda, xəstəliyinə, əlilliyinə, ailə başçısını itirdiyinə, əmək qabiliyyətini itirdiyinə, işsizliyə görə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda **sosial təminat hüququna** malikdir.

IV. Təqaüdlərin və sosial müavinətlərin **minimum məbləği** qanunla müəyyən edilir.

V. Dövlət

1. **xeyriyyəçilik fəaliyyətinin,**

2. **könüllü sosial sığortanın və**

3. **sosial təminatın başqa növlərinin inkişafı** üçün **imkanlar yaradır.**

Maddə 39. **Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ**

I. **Hər kəsin** sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ vardır.

II. Hər kəsin ətraf mühitin əsl vəziyyəti haqqında **məlumat toplamaq** və ekoloji hüquqpozma ilə əlaqədar onun sağlamlığına və əmlakına vurulmuş zərərin əvəzini almaq hüququ vardır.

III. Heç kəs ətraf mühitə, təbii ehtiyatlara **qanunla müəyyən edilmiş hədlərdən** artıq **təhlükə törədən** və ya **zərər vura** bilməz.

IV. Dövlət ekoloji tarazlığın saxlanılmasına, yabanı bitkilərin və vəhşi heyvanların **qanunla müəyyən edilmiş növlərinin** qorunmasına təminat verir.

Maddə 40. **Mədəniyyət hüququ**

I. **Hər kəsin** mədəni həyatda iştirak etmək, mədəniyyət təsisatlarından və mədəni sərvətlərdən istifadə etmək hüququ vardır.

II. **Hər kəs** tarixi, mədəni və mənəvi irsə hörmətlə yanaşmalı, ona qayğı göstərməli, tarix və mədəniyyət abidələrini **qorumalıdır.**

Maddə 41. **Sağlamlığın qorunması hüququ**

I. **Hər kəsin** sağlamlığını qorumaq və tibbi yardım almaq hüququ vardır.

Dövlət

1. **müxtəlif mülkiyyət növləri əsasında fəaliyyət göstərən səhiyyənin bütün növlərinin** inkişafı üçün **zəruri tədbirlər görür,**

2. **sanitariya-epidemiologiya salamatlığına təminat verir,**

3. **tibbi sığortanın müxtəlif növləri üçün imkanlar yaradır.**

III. İnsanların həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə törədən faktları və halları gizlədən vəzifəli şəxslər **qanun əsasında** məsuliyyətə cəlb edirlər.

Maddə 42. Təhsil hüququ

- I. Hər bir vətəndaşın təhsil almaq hüququ vardır.
- II. Dövlət pulsuz icbari ümumi orta təhsil almaq hüququnu təmin edir.
- III. Təhsil sistemində dövlət tərəfindən nəzarət edilir.
- IV. Maddi vəziyyətdən asılı olmayaraq istedadlı şəxslərin təhsili davam etdirməsinə dövlət zəmanət verir.
- V. Dövlət minimum təhsil standartlarını müəyyən edir.

Maddə 43. Mənzil hüququ

- I. Heç kəs yaşadığı mənzildən qanunsuz məhrum edilə bilməz.
- II. Dövlət yaşayış binalarının və evlərin tikintisinə rəvac verir,

insanların mənzil hüququnu gerçəkləşdirmək üçün xüsusi tədbirlər görür.

Maddə 44. Milli mənsubiyyət hüququ

- I. Hər kəsin milli mənsubiyyətini qoruyub saxlamaq hüququ vardır.
- II. Heç kəs milli mənsubiyyətini dəyişdirməyə məcbur edilə bilməz.

Maddə 45. Ana dilindən istifadə hüququ

- I. Hər kəsin ana dilindən istifadə etmək hüququ vardır. Hər kəsin istədiyi dildə tərbiyə və təhsil almaq, yaradıcılıqla məşğul olmaq hüququ vardır.
- II. Heç kəs ana dilindən istifadə hüququndan məhrum edilə bilməz.

Maddə 46. Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi hüququ

- I. Hər kəsin öz şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır.
- II. Şəxsiyyətin ləyaqəti dövlət tərəfindən qorunur. Heç bir hal şəxsiyyətin ləyaqətinin alçaldılmasına əsas verə bilməz.
- III. Heç kəsə işgəncə və əzab verilə bilməz. Heç kəs insan ləyaqətini alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qala bilməz. Özünün könüllü razılığı olmadan heç kəsin üzərində tibbi, elmi və başqa təcrübələr aparıla bilməz.

Maddə 47. Fikir və söz azadlığı

- I. Hər kəsin fikir və söz azadlığı vardır.
- II. Heç kəs öz fikir və əqidəsini açıqlamağa və ya fikir və əqidəsindən dönməyə məcbur edilə bilməz.
- III. İrqi, milli, dini, sosial və hər hansı digər meyara əsaslanan ədavət və düşmənçilik oyadan təşviqata və təbliğata yol verilmir.^[19]

Maddə 48. Vicdan azadlığı^[20]

- I. Hər kəsin vicdan azadlığı vardır.
- II. Hər kəsin dinə münasibətini müstəqil müəyyənləşdirmək, hər hansı dinə təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə etiqad etmək, yaxud heç bir dinə etiqad etməmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququ vardır.

III. Dini mərasimlərin yerinə yetirilməsi, ictimai qaydanı pozурса və ya ictimai əxlaqa zidd deyildirsə, sərbəstdir.

IV. Dini etiqad və əqidə hüquq pozuntusuna bəraət qazandırmır.

V. Heç kəs öz dini etiqadını və əqidəsini ifadə etməyə (nümayiş etdirməyə), dini mərasimləri yerinə yetirməyə və ya dini mərasimlərdə iştirak etməyə məcbur edilə bilməz.

Maddə 49. Sərbəst toplaşmaq azadlığı

I. Hər kəsin başqaları ilə birlikdə sərbəst toplaşmaq azadlığı vardır.

II. Hər kəsin başqaları ilə birlikdə müvafiq dövlət orqanlarını qabaqcadan xəbərdar etməklə, ictimai qaydanı və ya ictimai əxlaqı pozmamaya şərt ilə, dinc, silahsız yığışmaq, yığıncaqlar, mitinqlər, nümayişlər, küçə yürüşləri keçirmək, piketlər düzəltmək hüququ vardır.^{KM1}

Maddə 50. Məlumat azadlığı^[21]

I. Hər kəsin istədiyi məlumatı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır.

II. Kütləvi informasiyanın azadlığına təminat verilir. Kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır.

III. Hər kəsin kütləvi informasiya vasitələrində dərc edilən və onun hüquqlarını pozan və ya mənafələrinə xələl gətirən məlumatı təkzib etmək və ya ona cavab vermək hüququna təminat verilir.

Maddə 51. Yaradıcılıq azadlığı

I. Hər kəsin yaradıcılıq azadlığı vardır.

II. Dövlət ədəbi-bədii, elmi-texniki və başqa yaradıcılıq növlərinin azad həyata keçirilməsinə təminat verir.

Maddə 52. Vətəndaşlıq hüququ

Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxs AR vətəndaşıdır. AR ərazisində və ya AR vətəndaşlarından doğulmuş şəxs AR vətəndaşıdır. Valideynlərindən biri AR vətəndaşı olan şəxs AR vətəndaşıdır.

Maddə 53. Vətəndaşlıq hüququnun təminatı

I. AR vətəndaşı vətəndaşlığından (onun qanunla müəyyən edilmiş itirilmə halları istisna olmaqla) məhrum edilə bilməz.

II. AR vətəndaşı heç bir halda Azərbaycan Respublikasından qovula və ya xarici dövlətə verilə bilməz.

III. Azərbaycan Respublikası onun ərazisindən kənarda müvəqqəti və ya daimi yaşayan vətəndaşların hüquqi müdafiəsinə təminat verir və onlara hamilik edir.

Maddə 54. Cəmiyyətin və dövlətin siyasi həyatında iştirak hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının cəmiyyəti və dövlətin siyasi həyatında maneəsiz iştirak etmək hüququ vardır.

II. Dövlətə qarşı qiyama və ya dövlət çevrilişinə müstəqil müqavimət göstərmək AR hər bir vətəndaşının hüququdur.

Maddə 55. Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Bu hüququ onlar bilavasitə və ya nümayəndələri vasitəsi ilə həyata keçirə bilərlər.

II. AR vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri AR vətəndaşları sırasından təyin edilirlər. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər dövlət qulluğuna qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada qəbul edilə bilərlər.

Maddə 56. Seçki hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının

1.dövlət orqanlarına seçmək

2.seçilmək,

3.referendumda iştirak etmək hüququ vardır.

II. Məhkəmənin qərarı ilə fəaliyyət qabiliyyətsizliyi təsdiq olunmuş şəxslərin seçkilərdə, referendumda iştirak etmək hüququ yoxdur.

1.Hərbi qulluqçuların,

2.hakimlərin,

3.dövlət məmurlarının,

4.din xadimlərinin,

5.məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü ilə azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin,

6.bu Konstitusiyada nəzərdə tutulan digər şəxslərin

7.qanunda nəzərdə tutulan digər şəxslərin seçilmək hüququ qanunla məhdudlaşdırıla bilər.

Maddə 57. Müraciət etmək hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarına şəxsən müraciət etmək, habelə fərdi və kollektiv yazılı müraciətlər göndərmək hüququ vardır. Hərbi qulluqçular bu hüquqdan yalnız fərdi qaydada istifadə edə bilərlər. Hər bir müraciətə qanunla müəyyən edilmiş qaydada və müddətlərdə yazılı cavab verilməlidir.

II. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, habelə ayrı-ayrı vətəndaşların fəaliyyətini və ya işini tənqid etmək hüququ vardır. Tənqiddə görə təqib qadağandır. Təhqir və böhtan tənqid sayıla bilməz.

Maddə 58. Birləşmək hüququ

I. Hər kəsin başqaları ilə birləşmək hüququ vardır.

II. Hər kəs istənilən birlik, o cümlədən siyasi partiya, həmkarlar ittifaqı və digər ictimai birlik yaratmaq və ya mövcud birliyə daxil olmaq hüququna malikdir. Bütün birliklərin sərbəst fəaliyyətinə təminat verilir.

III. Heç kəs hər hansı birliyə daxil olmağa və onun üzvlüyündə qalmağa məcbur edilə bilməz.

- IV. AR bütün ərazisində və ya hər hansı hissəsində
1. qanuni dövlət hakimiyyətini zorla devirmək məqsədi,
 2. cinayət hesab edilən digər məqsədlər güdən və ya
 3. cinayətkar üsullardan istifadə edən birliklər qadağandır.

Konstitusiyayı və qanunları pozan birliklərin fəaliyyətinə yalnız məhkəmə qaydasında xitam verilə bilər.

Maddə 59. Azad sahibkarlıq hüququ

I. Hər kəs – öz imkanlarından, qabiliyyətindən və əmlakından sərbəst istifadə edərək təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə azad sahibkarlıq fəaliyyəti və ya qanunla qadağan edilməmiş digər iqtisadi fəaliyyət növü ilə məşğul ola bilər.

II. Dövlət sahibkarlıq sahəsində yalnız dövlət maraqlarının, insan həyatının və sağlamlığının müdafiəsi ilə bağlı tənziqləməni həyata keçirir

Maddə 60. Hüquq və azadlıqların inzibati və məhkəmə təminatı^[28]

I. Hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

II. Hər kəsin hüququ var ki, onun işinə qərəzsiz yanaşılsın və həmin işə inzibati icraat və məhkəmə prosesində ağlabatan müddətdə baxılsın.

III. Hər kəsin inzibati icraat və məhkəmə prosesində dinlənilmək hüququ vardır.

IV. Hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, hüquqi şəxslərin, bələdiyyələrin və vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən və hərəkətsizliyindən inzibati qaydada və məhkəməyə şikayət edə bilər.

Maddə 61. Hüquqi yardım almaq hüququ

I. Hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ vardır.

II. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi yardım ödənişsiz, dövlət hesabına göstərilir.

III. Hər bir şəxsin səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququ vardır.

Maddə 62. Məhkəmə aidiyyətinin dəyişdirilməsinə yol verilməməsi

Hər kəsin onun işinə qanunla müəyyən edilmiş məhkəmədə baxılması hüququ vardır. Şəxsin razılığı olmadan onun işinə başqa məhkəmədə baxılmasına yol verilmir.

Maddə 63. Təqsirsizlik prezumpsiyası

I. Hər kəsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ vardır. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs, onun təqsiri qanunla nəzərdə tutulan qaydada sübuta yetirilməyibse və bu barədə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü yoxdursa, təqsirsiz sayılır.

II. Şəxsin təqsirli olduğuna əsaslı şübhələr varsa, onun təqsirli bilinməsinə yol verilmir.

III. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən şəxs özünün təqsirsizliyini sübuta yetirməyə borclu deyildir.

IV. Ədalət mühakiməsi həyata keçirilərkən qanunu pozmaqla əldə edilmiş sübutlardan istifadə oluna bilməz.

V. Məhkəmənin hökmü olmasa, kimə cinayətdə təqsirli sayıla bilməz.

Maddə 64. Bir cinayətə görə təkrarən məhkum etməyə yol verilməməsi

Heç kəs bir cinayətə görə təkrarən məhkum edilə bilməz.

Maddə 65. Məhkəməyə təkrar müraciət hüququ

Məhkəmənin məhkum etdiyi hər bir şəxsin öz barəsində çıxarılmış hökmə qanunla nəzərdə tutulan qaydada yuxarı məhkəmədə yenidən baxılması, habelə özünün əfv edilməsi və cəzasının yüngülləşdirilməsi haqqında müraciət etmək hüququ vardır.

Maddə 66. Qohumların əleyhinə ifadə verməyə məcbur etməyə yol verilməməsi

Heç kəs özünə, arvadına (ərinə), övladlarına, valideynlərinə, qardaşına, bacısına qarşı ifadə verməyə məcbur edilə bilməz. Əleyhinə ifadə verilməsi məcburi olmayan qohumların tam siyahısı qanunla müəyyən edilir.

Maddə 67. Tutulan, həbsə alınan və cinayət törədilməsində təqsirləndirilən şəxslərin hüquqları^[29]

I. Səlahiyyətli dövlət orqanlarının tutduğu, həbsə aldığı, cinayət törədilməsində təqsirləndirdiyi hər bir şəxsə dərhal onun hüquqları bildirilir və tutulmasının, həbsə alınmasının və cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinin səbəbləri izah edilir.

II. Cinayət törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs məhkum edilməzdən əvvəl dinlənilməlidir.

Maddə 68. Özbaşınalıqdan müdafiə və vicdanlı davranış hüququ^[30]

I. Hər kəsin dövlət orqanlarının ona münasibətdə özbaşınalığı istisna edən vicdanlı davranışına hüququ vardır.

II. Cinayət, habelə hakimiyyətdən sui-istifadə nəticəsində zərər çəkmiş şəxsin hüquqları qanunla qorunur.

Zərər çəkmiş şəxsin ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində iştirak etmək və ona vurulmuş zərərin ödənilməsinə tələb etmək hüququ vardır.^[31]

III. Hər kəsin dövlət orqanlarının yaxud onların vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində vurulmuş zərərin dövlət tərəfindən ödənilməsi hüququ vardır.

IV. Dövlət, dövlət qulluqçuları ilə birlikdə, dövlət qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyanı görə və onların təminatının pozulmasına görə mülki məsuliyyət daşıyır.^[32]

Maddə 69. Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqları

I. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasında olarkən, qanunla və ya AR tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilə ilə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, AR vətəndaşları ilə bərabər bütün hüquqlardan istifadə edə bilər və bütün vəzifələri yerinə yetirməlidirlər.

II. Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi yaşayan və ya müvəqqəti qalan əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquq və azadlıqları yalnız beynəlxalq hüquq normalarına və AR qanunlarına uyğun olaraq məhdudlaşdırıla bilər.

Maddə 70. Siyasi sığınacaq hüququ

I. Hamiləliklə qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə siyasi sığınacaq verir.

II. Siyasi əqidəsinə görə, habelə Azərbaycan Respublikasında cinayət sayılmayan əmələ görə təqib edilən şəxslərin başqa dövlətə verilməsinə yol verilmir.

Maddə 71. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı^[33]

I. Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur.

II. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır. Hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənəsib olmalıdır.

III. Müharibə, hərbi vəziyyət və fəvqəladə vəziyyət, habelə səfərbərlik elan edilərkən insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsi AR beynəlxalq öhdəliklərini nəzərə almaq şərti ilə qismən və müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər. Həyata keçirilməsi məhdudlaşdırılan hüquq və azadlıqlar haqqında əhaliyə qabaqcadan məlumat verilir.

IV. Heç bir halda heç kəs din, vicdan, fikir və əqidəsinə açıqlamağa məcbur edilə bilməz və bunlara görə təqsirləndirilə bilməz.

V. Bu Konstitusiyanın heç bir müddəası insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının ləğvinə yönəldilmiş müddəa kimi təfsir edilə bilməz.

VI. Azərbaycan Respublikası ərazisində insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları birbaşa qüvvədədir.

VII. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə əlaqədar mübahisələri məhkəmələr həll edir.

VIII. Heç kəs törədildiyi zaman hüquq pozuntusu sayılmayan əmələ görə məsuliyyət daşımır. Hüquq pozuntusu törədildikdən sonra yeni qanunla bu cür hərəkətlərə görə məsuliyyət aradan qaldırılmışsa və ya yüngülləşdirilmişsə, yeni qanun tətbiq edilir.

IX. Hər kəs qanunla qadağan olunmayan hərəkətləri edə bilər və heç kəs qanunla nəzərdə tutulmayan hərəkətləri etməyə məcbur edilə bilməz.

X. Dövlət orqanları yalnız bu Konstitusiya əsasında, qanunla müəyyən edilmiş qaydada və hədudlarda fəaliyyət göstərə bilərlər.

IV fəsil

VƏTƏNDAŞLARIN ƏSAS VƏZİFƏLƏRİ

Maddə 72. Vətəndaşların vəzifələrinin əsası

I. Dövlət və cəmiyyət qarşısında hər bir şəxs onun hüquq və azadlıqlarından bilavasitə irəli gələn vəzifələr daşıyır. Hər kəsin üzərinə vəzifələr yalnız bu Konstitusiya ilə və ya qanunla qoyula bilər.^[35]

II. Hər bir şəxs AR Konstitusiyasına və qanunlarına **əməl etməli**, başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarına **hörmət bəsləməli**, qanunla müəyyən edilmiş digər vəzifələri **yerinə yetirməlidir**.

III. **Qanunu bilməmək** məsuliyyətdən azad etmir.

Maddə 73. Vergilər və başqa dövlət ödənişləri

I. Qanunla müəyyən edilmiş vergiləri və başqa dövlət ödənişlərini tam həcmdə və vaxtında ödəmək **hər bir kəsin** borcudur.

II. Heç kəs qanunla nəzərdə tutulmuş əsaslar olmadan və qanunda göstərilmiş həcmdən əlavə vergiləri və başqa dövlət ödənişləri ödəməyə **məcbur edilə bilməz**.

Maddə 74. Vətənə sədaqət

I. Vətənə sədaqət müqəddəsdir.

II. Vəzifəyə **seçilmə** və ya **təyinat** yolu ilə **qanunvericilik**, **icra** və ya **məhkəmə** hakimiyyəti orqanlarında işləyən şəxslər öz vəzifələrini dürüst və layiqincə yerinə yetirməməyə görə məsuliyyət daşıyırlar və qanunla müəyyən edilmiş hallarda and içirlər.

III. Vəzifəyə seçilmə və ya təyinat yolu ilə qanunvericilik, icra və ya məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında işləyən, Azərbaycan Respublikası **Konstitusiyasına sadiq qalacağına and içmiş şəxs** dövlətə qarşı cinayətdə, o cümlədən dövlətə qarşı qiyamda və ya dövlət çevrilişində ittiham edilibsə və bu ittiham əsasında məhkum olunubsa, **həmin vəzifədən getmiş sayılır** və bir daha bu vəzifəni tuta bilməz.

Maddə 75. Dövlət rəmzlərinə hörmət

I. **Hər bir vətəndaş** AR dövlət rəmzlərinə - **bayrağına, gerbinə və himninə** hörmət etməlidir.

II. Dövlət rəmzlərinə **hörmətsizliyin nümayiş etdirilməsi** qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.^[36]

Maddə 76. Vətəni müdafiə

I. Vətəni müdafiə hər **bir vətəndaşın** borcudur.

Qanunla müəyyən edilmiş qaydada vətəndaşlar hərbi xidmət keçirlər.

II. Vətəndaşların əqidəsi həqiqi hərbi xidmət keçməyə ziddirsə, qanunla müəyyən edilmiş hallarda həqiqi hərbi xidmətin **alternativ xidmətlə** əvəz olunmasına yol verilir.

Maddə 77. Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması

Tarix və mədəniyyət abidələrini qorumaq **hər bir şəxsin** borcudur.

Maddə 78. Ətraf mühitin qorunması

Ətraf mühitin qorunması **hər bir şəxsin** borcudur.

Maddə 79. Qanuna zidd vəzifələrin icrasına yol verilməməsi

Heç kəs AR Konstitusiyasına və ya qanunlarına zidd vəzifələrin icrasına məcbur edilə bilməz.

Maddə 80. Məsuliyyət

Konstitusiyanın və qanunların pozulması, o cümlədən Konstitusiyada və qanunlarda nəzərdə tutulan hüquqlardan sui-istifadə və ya vəzifələrin yerinə yetirilməməsi qanunla müəyyən edilən məsuliyyətə səbəb olur.

ÜÇÜNCÜ BÖLMƏ.

DÖVLƏT HAKİMİYYƏTİ

V fəsil

QANUNVERİCİLİK HAKİMİYYƏTİ

Maddə 81. Qanunvericilik hakimiyyətinin həyata keçirilməsi

Azərbaycan Respublikasında qanunvericilik hakimiyyətini Milli Məclis həyata keçirir.

Maddə 82. Milli Məclisin say tərkibi

Milli Məclis 125 deputatdan ibarətdir.

Maddə 83. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının seçkilərinin əsasları

Milli Məclisin deputatları majoritar seçki sistemi, ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə seçilir.

Maddə 84. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi çağırışının səlahiyyət müddəti

I. Milli Məclisin hər çağırışının səlahiyyət müddəti 5 ildir. Müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların aparılması AR Milli Məclisinə seçkilərin keçirilməsini mümkün etmədikdə Milli Məclisin çağırışının səlahiyyət müddəti hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılır. Bu barədə qərar seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən dövlət orqanının müraciətinə əsasən Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilir.^[37]

II. Milli Məclisin hər çağırışının seçkiləri hər beş ildən bir noyabr ayının birinci bazar günü keçirilir.

III. Milli Məclisin deputatlarının səlahiyyət müddəti Milli Məclisin çağırışının səlahiyyət müddəti ilə məhdudlaşır.

IV. Milli Məclisin deputatlığından çıxanların yerinə yeni seçkilər keçirilərsə, yeni seçilən deputatın səlahiyyət müddəti deputatlıqdan çıxanın qalan səlahiyyət müddəti ilə məhdudlaşır.

Maddə 85. Milli Məclisin deputatlığına namizədlərə aid tələblər

I. AR seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan hər bir vətəndaşı qanunla müəyyən edilmiş qaydada Milli Məclisin deputatı seçilə bilər.^[38]

II. İkili vətəndaşlığı olan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olan, icra və ya məhkəmə hakimiyyəti sistemlərində qulluq edən, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla, başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olan şəxslər, din xadimləri, fəaliyyət qabiliyyətsizliyi məhkəmə tərəfindən təsdiq edilən, ağır cinayətlərə görə məhkum

olunmuş şəxslər, məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü ilə azadlıqdan məhrumetmə yerlərində cəza çəkən şəxslər AR Milli Məclisinə deputat seçilə bilməzlər.

Maddə 86. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının seçkilərinin nəticələrinin yoxlanılması və təsdiqi

Seçkilərin nəticələrinin düzgünlüyünü qanunla müəyyən olunmuş qaydada AR Konstitusiya Məhkəməsi yoxlayır və təsdiq edir.

Maddə 87. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının səlahiyyətinin bitməsi

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının səlahiyyətləri Milli Məclisin yeni çağırışının ilk iclas günü bitir.

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlığından çıxanların yerinə seçkilər Milli Məclisin səlahiyyət müddətinin bitməsinə 120 gündən az müddət qalarsa, keçirilmir.

III. Milli Məclis 83 deputatının səlahiyyətləri təsdiq olunduqda səlahiyyətlidir.

Maddə 88. Milli Məclisin sessiyaları

I. Milli Məclis hər il iki növbəti yaz və payız sessiyalarına yığılır. Milli Məclisin 83 deputatının səlahiyyətləri təsdiq edildikdən sonra Milli Məclisin ilk iclası həmin gündən başlayaraq bir həftədən gec olmayaraq çağırılır. AR Milli Məclisinə seçkilərdən sonra martın 10-dək onun 83 deputatının səlahiyyətləri təsdiq edilməzsə, Milli Məclisin ilk iclasının keçirilmə vaxtını AR Konstitusiya Məhkəməsi müəyyən edir.

II. Milli Məclisin növbədənəkar sessiyalarını Milli Məclisin sədri Prezidentin və ya Milli Məclisin 42 deputatının tələbi əsasında çağırır.

III. Milli Məclisin növbədənəkar sessiyasının gündəliyini müvafiq olaraq onun çağırılmasını tələb edənlər müəyyənləşdirir. Bu gündəlikdəki məsələlərə baxıldıqdan sonra növbədənəkar sessiyanın işi bitir.

IV. Milli Məclisin sessiyalarının iclasları açıq keçirilir. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 83 deputatının tələbi ilə və ya Prezidentin təklifi ilə Milli Məclisin sessiyasının qapalı iclası keçirilə bilər.^[39]

Milli Məclisin növbədənəkar sessiyalarını
çağırır Milli Məclisinin sədri

Çağırılmasını tələb edir Prezidentin və ya Milli Məclisinin 42 deputatının

Gündəliyini müəyyən edir onun çağırılmasını tələb edənlər

Maddə 89. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlığından məhrumetmə və Milli Məclisin deputatlarının səlahiyyətlərinin itirilməsi

I. Milli Məclisin deputatı aşağıdakı hallarda mandatından məhrum edilir:

1) seçkilər zamanı səslerin düzgün hesablanmadığı aşkar olunduqda;

2) Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından çıxdıqda və ya başqa dövlətin vətəndaşlığını qəbul etdikdə;

3) cinayət törətdikdə və məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü olduqda;

4) dövlət orqanlarında vəzifə tutduqda, din xadimi olduqda, sahibkarlıq, kommersiya və başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olduqda (elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla);

5) özü imtina etdikdə;

6) *bu Konstitusiyanın 93-cü maddəsinin III hissəsinin tələbini pozduqda;*

7) *deputat üçün qanunla müəyyən edilmiş etik davranış qaydalarını kobud surətdə pozduqda.*

Milli Məclisin deputatlığından məhrumetmə haqqında qərar qanunla müəyyən edilmiş qaydada qəbul edilir.

II. Milli Məclisin deputatları öz səlahiyyətlərini daimi icra edə bilmədikdə və qanunda nəzərdə tutulmuş digər hallarda onların səlahiyyətləri itirilir. Müvafiq qərarın qəbul edilmə qaydası qanunla müəyyən edilir.

Maddə 90. Milli Məclisin deputatlarının toxunulmazlığı

I. Səlahiyyət müddəti ərzində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının şəxsiyyəti toxunulmazdır.

Milli Məclisin deputatı səlahiyyət müddəti ərzində cinayət başında yaxalanma hallarından başqa,

1.cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz,

2.tutula bilməz,

3.onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz,

4.axtarışa məruz qala bilməz,

5.şəxsi müayinə edilə bilməz.

Milli Məclisin deputatı cinayət başında yaxalanarsa, tutula bilər. Belə olduqda Milli Məclisin deputatını tutan orqan bu barədə dərhal AR Baş prokuroruna xəbər verməlidir.

II. Milli Məclisin deputatının toxunulmazlığına yalnız Baş prokurorun təqdimatına əsasən Milli Məclisin qərarı ilə xitam verilə bilər.

Maddə 91. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının məsuliyyətə cəlb olunmasına qoyulan qadağanlar

Milli Məclisin deputatları Milli Məclisdəki fəaliyyətinə, səsverməyə və söylədiyi fikrə görə məsuliyyətə cəlb oluna bilməzlər.

Razılığı olmadan onlardan bu hallarla əlaqədar izahat, ifadə tələb edilə bilməz.

Maddə 92. Milli Məclisin işinin təşkili

Milli Məclis

1.öz iş qaydasını müəyyən edir

2.müvafiq orqanlarını yaradır,

3.o cümlədən öz sədrini və onun müavinlərini seçir,

4.komitələr və komissiyalar təşkil edir,

5.Hesablama Palatası yaradır.

Maddə 93. Milli Məclisin aktları

I. Milli Məclis öz səlahiyyətlərinə aid məsələlər üzrə **Konstitusiya qanunları**, **qanunlar** və **qərarlar** qəbul edir.

II. AR Milli Məclisində Konstitusiya qanunları, qanunlar və qərarlar bu **Konstitusiya ilə nəzərdə** tutulmuş qaydada **qəbul edilir**.

III. Milli Məclisin deputatları səsvermə hüququnu **şəxsən** həyata keçirirlər.

IV. **Qanunlarda** və Milli Məclisin **qərarlarında** **icra hakimiyyəti** və **məhkəmə orqanlarına konkret tapşırıqlar** nəzərdə tutula bilməz.

Maddə 94. Milli Məclisin müəyyən etdiyi ümumi qaydalar

I. Milli Məclis aşağıdakı məsələlərə dair ümumi qaydalar müəyyən edir:

QANUN **83 - 63**

1) bu Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarından və azadlıqlarından istifadə, bu hüquqların və azadlıqların dövlət təminatı;

2) Prezident seçkiləri;

3) Milli Məclisə seçkilər və Milli Məclis deputatlarının statusu;

4) referendum;

5) məhkəmə quruluşu və hakimlərin statusu; prokurorluq; vəkillik və notariat;

6) məhkəmə icraatı, məhkəmə qərarlarının icrası;

7) bələdiyyələrə seçkilər və bələdiyyələrin statusu;

8) fövqəladə vəziyyət rejimi; hərbi vəziyyət rejimi;

9) dövlət təltifləri;

10) fiziki və hüquqi şəxslərin statusu;

11) mülki hüquq obyektləri;

12) əqdlər, mülki müqavilələr, nümayəndəlik və vərəsəlik;

13) mülkiyyət hüququ, o cümlədən dövlət, xüsusi və bələdiyyə mülkiyyətinin hüquqi rejimi, əqli mülkiyyət hüququ; digər əşya hüquqları; öhdəlik hüququ;

14) ailə münasibətləri, o cümlədən himayəçilik və qəyyumluq;

15) maliyyə fəaliyyətinin əsasları, vergilər, rüsumlar və ödənişlər;

16) əmək münasibətləri və sosial təminat;

17) cinayətlərin və başqa hüquq pozuntularının müəyyən edilməsi, onların törədilməsinə görə məsuliyyətin təyin edilməsi;

18) müdafiə və hərbi qulluq;

19) dövlət qulluğu;

20) təhlükəsizliyin əsasları;

21) ərazi quruluşu; dövlət sərhədi rejimi;

22) beynəlxalq müqavilələrin təsdiqi və ləğvi;

23) rabitə və nəqliyyat işi;

24) statistika, metrologiya və standartlar;

25) gömrük işi;

26) ticarət işi və birja fəaliyyəti;

27) bank işi, mühasibat, sığorta.

II. Bu maddənin 2, 3, 4-cü bəndlərində göstərilən məsələlərə dair qanunlar 83 səs çoxluğu ilə, qalan məsələlərə dair qanunlar isə 63 səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

III. Bu maddənin I hissəsinə **Konstitusiya qanunu ilə** əlavələr edilə bilər.

Maddə 95. Milli Məclisin həll etdiyi məsələlər

I. Milli Məclisin səlahiyyətinə aşağıdakı məsələlərin həlli aiddir:

63 Q A N U N

- 1) Milli Məclisin işinin təşkili;
- 2) Prezidentin təqdimatı ilə diplomatik nümayəndəliklərin təsis edilməsi;
- 3) inzibati ərazi bölgüsü;
- 4) dövlətlərarası və AR qanunlarından fərqli qaydalar nəzərdə tutan hökumətlərarası müqavilələrin təsdiq və ləğv edilməsi;
- 5) Prezidentin təqdimatına əsasən dövlət büdcəsinin təsdiq edilməsi və onun icrasına nəzarət;

Q Ə R A R

95-83-63

12) Konstitusiya Məhkəməsinin təqdimatına əsasən Prezidentin impiçment qaydasında vəzifədən kənarlaşdırılması; (95 qərar)

6) Prezidentin təqdimatı ilə İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin seçilməsi və vəzifədən kənarlaşdırılması;

Konstitusiya Məhkəməsi

Ali Məhkəmə

apellyasiya məhkəmələri hakimlərinin vəzifədən kənarlaşdırılması

7) Prezidentin təqdimatına əsasən AR hərbi doktrinasının təsdiqi;

8) bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş hallarda Prezident fərmanlarının təsdiqi;

9) Prezidentin təqdimatına əsasən Baş nazirin vəzifəyə təyin edilməsinə razılıq verilməsi;

10) Prezidentin təqdimatına əsasən Konstitusiya Məhkəməsi , Ali Məhkəmə və Azərbaycan Respublikası apellyasiya məhkəmələri hakimlərinin təyin edilməsi;

11) Prezidentin təqdimatına əsasən Baş prokurorun vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsinə razılıq verilməsi;

13) Prezidentin təqdimatına əsasən hakimlərin vəzifədən kənarlaşdırılması;

14) Nazirlər Kabinetinə etimad məsələsinin həll edilməsi;

15) Prezidentin təqdimatına əsasən Mərkəzi Bank İdarə Heyəti üzvlərinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi;

16) Prezidentin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin təyinatı ilə bağlı olmayan vəzifələrin icrasına cəlb edilməsinə razılıq verilməsi;

17) Prezidentin müraciətinə əsasən müharibə elan edilməsinə və sülh bağlanmasına razılıq verilməsi;

18) referendum təyin edilməsi;

19) amnistiya.

20) bələdiyyələrin hesabatlarının dinlənilməsi.

II. Bu maddənin 1-5-ci bəndlərində göstərilən məsələlərə dair 63 səs çoxluğu ilə qanunlar, qalan məsələlərə dair isə, bu Konstitusiyada başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, eyni qaydada qərarlar qəbul edilir.

Bu Konstitusiyada

1. Milli Məclisin səlahiyyətlərinə aid edilən digər məsələlərə,
2. Milli Məclisin işinin təşkili ilə əlaqədar məsələlərə,
3. Milli Məclisinin münasibətinin bildirilməsi zəruri olan məsələlərə dair də qərarlar qəbul edilir.

1. amnistiya.
2. dövlətlərarası müqavilələrin təsdiq və ləğv edilməsi;
3. beynəlxalq müqavilələrin təsdiqi və ləğvi;
4. inzibati ərazi bölgüsü;
5. cinayətlərin və başqa hüquq pozuntularının müəyyən edilməsi, onların törədilməsinə görə məsuliyyətin təyin edilməsi;
6. ərazi quruluşu;
7. dövlət sərhədi rejimi;

IV. Bu maddənin I hissəsinə Konstitusiya qanunu ilə əlavələr edilə bilər.

Maddə 96. Qanunvericilik təşəbbüsü hüququ

I. AR Milli Məclisində qanunvericilik təşəbbüsü hüququ (qanun layihələrini və başqa məsələləri Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim etmək hüququ)

1. Milli Məclisin deputatları,
2. Prezident,
3. Ali Məhkəməsi
4. seçki hüququ olan 40 min vətəndaş,
5. AR Prokurorluğuna və
6. NMR Ali Məclisinə mənsubdur.

II. Prezidentin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, AR seçki hüququ olan 40 min vətəndaşının, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Milli Məclisin müzakirəsinə verdiyi qanun və ya qərar layihələri müzakirəyə təqdim olunmuş şəkildə çıxarılır və səsə qoyulur.

III. Belə qanun və ya qərar layihələrində dəyişikliklər qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə edən subyektin razılığı ilə edilə bilər.

IV. Qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Prezidentin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, AR seçki hüququ olan 40 min vətəndaşının Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun və ya Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə təqdim etdiyi qanun və ya qərar layihələri iki ay ərzində səsə qoyulur.

V. Qanun və ya qərar layihəsini

1. Prezidenti,
2. Ali Məhkəməsi,
3. AR Prokurorluğu
4. NMR Ali Məclisi təcili elan edibsə, bu müddət 20 gün təşkil edir.

VI. AR seçki hüququ olan 40 min vətəndaşının qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə etməsi qaydası qanunla müəyyən edilir.

VII. Qanun və qərar layihələri əsaslandırılmalı və onların qəbul edilməsinin məqsədləri göstərilməlidir.

Maddə 97. Qanunların imzalanmaq üçün təqdim olunması müddəti

I. **Qanunlar** qəbul edildiyi gündən **14 gün** müddətində AR Prezidentinə **imzalanmaq** üçün təqdim edilir.

II. Təcili elan olunan qanun layihəsi AR Prezidentinə **imzalanmaq** üçün qəbul edildiyi gündən **24 saat** ərzində təqdim edilir.

Maddə 98. Milli Məclisin aktlarının qüvvəyə minməsi

Qanunun və Milli Məclisin **qərarının özündə** **başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa**, qanun və qərar **dərc edildiyi gündən** qüvvəyə minir.

Maddə 98¹. Milli Məclisin buraxılması^[44]

Milli Məclisin eyni çağırışı **bir il ərzində** **iki dəfə** Nazirlər Kabinetinə etimadsızlıq göstərdikdə **Prezident** Milli Məclisi buraxır.

1. **Konstitusiya Məhkəməsinin**,
2. **Ali Məhkəməsinin**,
3. **Mərkəzi Bank İdarə Heyətinin** kollegial fəaliyyəti üçün

zəruri olan sayda üzvlüyə namizədləri Prezident tərəfindən **iki dəfə** təqdim edildikdən sonra, qanunla müəyyən edilmiş müddətdə təyin etmədikdə Prezident **Milli Məclisi** buraxır.

habelə bu Konstitusiyanın 94-cü və 95-ci maddələrində, 96-cı maddəsinin II, III, IV və V hissələrində, 97-ci maddəsində göstərilən vəzifələrini aradan qaldırıla bilməyən səbəblər üzündən icra etmədikdə, Prezident AR Milli Məclisini buraxır.

II. **Növbədənkenar seçkilərdə seçilən** Milli Məclisin çağırışının səlahiyyət müddəti **beş ildən** az ola bilər. Bu halda AR Milli Məclisinə növbəti seçkilər növbədənkenar seçkilərdə seçilən Milli Məclisin çağırışının səlahiyyət müddətinin **beşinci ilinin noyabr ayının birinci bazar günü** keçirilir.

VI fəsil

İCRA HAKİMİYYƏTİ

Maddə 99. İcra hakimiyyətinin mənsubiyyəti

Azərbaycan Respublikasında icra hakimiyyəti AR Prezidentinə **mənsubdur**.

Maddə 100. AR Prezidentliyinə namizədlərə aid tələblər

AR ərazisində 10 ildən artıq daimi yaşayan, seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, o cümlədən ağır cinayətə görə məhkum olunmayan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan, ali təhsilli, ikili vətəndaşlığı olmayan AR vətəndaşı Prezident seçilə bilər.^[KM2]

Maddə 101. Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin əsasları

I. Prezident ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə 7 il müddətinə seçilir. Prezident növbədənəkar Prezident seçkilərini elan edə bilər.^[45]

II. Prezident səsvermədə iştirak edənlərin yarısından çoxunun səs çoxluğu ilə seçilir.

III. Bu səs çoxluğu səsvermənin birinci dövrəsində toplanmayıbsa, səsvermə günündən sonra ikinci bazar günü səsvermənin ikinci dövrəsi keçirilir. İkinci dövrdə ancaq birinci dövrdə ən çox səs toplamış iki namizəd yaxud ən çox səs toplamış və öz namizədliyini geri götürmüş namizədlərdən sonra gələn iki namizəd iştirak edir.

IV. Səsvermənin ikinci dövrəsində səs çoxluğu toplayan namizəd Prezident seçilmiş sayılır.

V. Müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların aparılması Prezident seçkilərinin keçirilməsini mümkün etmədikdə Prezidentin səlahiyyət müddəti hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılır. Bu barədə qərar seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən dövlət orqanının müraciətinə əsasən Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilir.^[46]

VI. Bu maddənin tətbiqi qaydası qanunla müəyyən edilir.

Maddə 102. Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları

Prezident seçkilərinin yekunları haqqında məlumatı səsvermə günündən sonra 14 gün ərzində Konstitusiya Məhkəməsi rəsmən elan edir.

Maddə 103. Prezident seçilmiş şəxsin andı

I. Prezident seçilmiş şəxs Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları haqqında məlumatın elan olunduğu gündən başlayaraq 3 gün ərzində Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin iştirakı ilə belə bir and içir: “Prezidentin səlahiyyətlərini həyata keçirərkən Konstitusiyaya əməl edəcəyimə, dövlətin müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü qoruyacağıma, xalqa ləyaqətlə xidmət edəcəyimə and içirəm”.

II. And içdiyi gündən Prezident öz səlahiyyətlərinin icrasına başlamış sayılır.

Maddə 103¹. AR vitse-prezidentləri^[47]

I. Birinci vitse-prezidenti və vitse-prezidentləri Prezident tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edirlər.

II. vitse-prezident vəzifəsinə seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali təhsilli, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşı təyin edilir.

Maddə 104. Prezidentin öz səlahiyyətlərini daimi icra edə bilməməsi

I. Prezident istefa verdikdə, səhhətinə görə öz səlahiyyətlərinin icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdikdə, bu Konstitusiya ilə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada vəzifəsindən kənarlaşdırıldıqda vaxtından əvvəl vəzifədən getmiş sayılır.

II. Prezident **istefa verdikdə** onun istefa ərizəsi **Konstitusiya Məhkəməsinə** təqdim olunur.

Konstitusiya Məhkəməsi istefa ərizəsini Prezidentin **özünün verdiyinə əmin olduğu təqdirdə** Prezidentin istefasının qəbul olunması haqqında **qərar** qəbul edir. **Həmin andan** Prezident **istefa verdiyinə** görə vəzifədən getmiş sayılır.

III. Prezidentin **səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdiyi barədə** məlumat verildikdə Milli Məclis **bu faktın aydınlaşdırılması üçün** **Konstitusiya Məhkəməsinə** müraciət edir. **Konstitusiya Məhkəməsi** bu barədə qərarı hakimlərin **6 səs çoxluğu ilə** qəbul edir. Əgər **Konstitusiya Məhkəməsi** bu faktı təsdiq etməzsə, məsələ bununla **bitmiş sayılır**.

Maddə 105. Azərbaycan Respublikası Prezidenti vəzifədən getdikdə onun səlahiyyətlərinin icrası

I. Prezident **vaxtından əvvəl vəzifədən getdikdə 60 gün müddətində növbədənəkar** **Prezident** seçkiləri keçirilir. Bu halda AR yeni Prezidenti seçilənədək Prezident səlahiyyətlərini AR **Birinci vitse-prezidenti** icra edir.^[48]

II. Bu müddət ərzində Prezidentin səlahiyyətlərini icra edən **AR Birinci vitse-prezidenti istefa verdikdə**, səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdikdə Prezidentin **müəyyən etdiyi ardıcılıqla AR vitse-prezidenti Birinci vitse-prezident statusu almış** olur və Prezidentin səlahiyyətlərini icra edir.^[49]

III. Bu maddənin II hissəsində göstərilən səbəblərə görə Prezidentin səlahiyyətlərini AR **Birinci vitse-prezidentinin** icra etməsi mümkün olmadıqda, Prezidentin səlahiyyətlərini AR **Baş naziri** icra edir.^[50]

IV. Bu maddənin II hissəsində göstərilən səbəblərə görə Prezidentin səlahiyyətlərini AR **Baş nazirinin** icra etməsi mümkün olmadıqda, Prezidentin səlahiyyətlərini Milli Məclisin **sədri** icra edir. **Həmin səbəblərə görə Prezidentin səlahiyyətlərini Milli Məclisin sədrinin** icra etməsi mümkün olmadıqda, Milli Məclis Prezidentin səlahiyyətlərinin **başqa vəzifəli şəxs** tərəfindən icrası haqqında **qərar** qəbul edir.^[51]

Maddə 106. Prezidentin toxunulmazlığı

Prezident **toxunulmazlıq hüququna** malikdir. Prezidentin **şərəf və ləyaqəti qanunla** qorunur.

Maddə 106¹. Azərbaycan Respublikası vitse-prezidentlərinin toxunulmazlığı^[52]

I. **Səlahiyyət müddəti ərzində** AR vitse-prezidentinin şəxsiyyəti toxunulmazdır.

II. AR vitse-prezidenti **cinayət başında yaxalanma hallarından başqa**

1. **tutula bilməz,**
2. **cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz,**
3. **onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz,**
4. **axtarışa məruz qala bilməz,**
5. **şəxsi müayinə edilə bilməz.**

III. AR vitse-prezidenti **cinayət başında yaxalanarsa**, tutula bilər. Belə olduqda onu tutan orqan bu barədə dərhal AR **Baş prokuroruna** xəbər verməlidir.

IV. AR **vitse-prezidentinin** toxunulmazlığına yalnız Azərbaycan Respublikası **Baş prokurorunun təqdimatına əsasən** Prezident tərəfindən xitam verilə bilər.

Maddə 107. Prezidentin vəzifədən kənarlaşdırılması

I. Prezidentin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsü Prezident ağır cinayət törətdikdə Konstitusiya Məhkəməsinin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin 30 gün müddətində verilən rəyi əsasında Milli Məclis qarşısında irəli sürülə bilər.

II. Milli Məclisin deputatlarının 95 səs çoxluğu ilə qəbul olunmuş qərar əsasında Prezident vəzifədən kənarlaşdırıla bilər.

Bu qərarı Konstitusiya Məhkəməsinin sədri imzalayır. Konstitusiya Məhkəməsi həmin qərarın imzalanmasına bir həftə ərzində tərəfdar çıxmazsa, qərar qüvvəyə minmir.

III. Prezidentin vəzifədən kənarlaşdırılması haqqında qərar Konstitusiya Məhkəməsinin Milli Məclisə müraciət etdiyi gündən başlayaraq 2 ay ərzində qəbul olunmalıdır. Bu müddətə göstərilən qərar qəbul edilməse, AR Prezidentinə qarşı irəli sürülmüş ittiham rədd edilmiş sayılır.

Maddə 108. Prezidentin təminatı

I. Prezident və onun ailəsi dövlət hesabına təmin edilir. Prezidentin və onun ailəsinin təhlükəsizliyini xüsusi mühafizə xidmətləri təmin edir.

II. Övvəllər Prezident seçilmiş şəxsin təminatı qaydaları Konstitusiya qanunu ilə müəyyən edilir.

Maddə 108¹. AR Birinci vitse-prezidentinin təminatı

Birinci vitse-prezident və onun ailəsi dövlət hesabına təmin edilir. Birinci vitse-prezidentinin və onun ailəsinin təhlükəsizliyini xüsusi mühafizə xidmətləri təmin edir.

Maddə 109. Prezidentin səlahiyyətləri

AR Prezidenti:

- 1) Milli Məclisə seçkiləri təyin edir;
- 2) AR dövlət büdcəsini Milli Məclisin təsdiqinə təqdim edir;
- 3) dövlət iqtisadi və sosial proqramlarını təsdiq edir;
- 4) Milli Məclisin razılığı ilə AR Baş nazirini vəzifəyə təyin edir

AR Baş nazirini vəzifədən azad edir;

5) zəruri hallarda Nazirlər Kabinetinin üzvlərini vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir; Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iclaslarına sədrlik edir;

6) Nazirlər Kabinetinin istefası haqqında qərar qəbul edir;

7) dövlət büdcəsində icra hakimiyyəti üçün nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsində mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları yaradır;

8) Nazirlər Kabinetinin və NMR Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının aktlarını ləğv edir;

9) Konstitusiya Məhkəməsi, Ali Məhkəmə və apellyasiya məhkəmələri hakimlərinin vəzifəyə təyin edilməsi haqqında Milli Məclisə təqdimatlar verir; **digər məhkəmə hakimlərini vəzifəyə təyin edir**; AR Baş prokurorunu Milli Məclisinin razılığı ilə vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir;

10) Mərkəzi Bankı İdarə Heyəti üzvlərinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi barədə Milli Məclisə təqdimat verir, Mərkəzi Bank İdarə Heyətinin üzvləri sırasından Mərkəzi Bankın sədrini təyin edir;

11) hərbi doktrinanı Milli Məclisin **təsdiqinə** verir;

12) Silahlı Qüvvələrin ali komanda heyətini vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir;

13) Prezident Administrasiyasını təşkil edir və onun rəhbərini təyin edir;

14) İnsan hüquqları üzrə müvəkkilin **seçilməsi** haqqında Milli Məclisə təqdimat verir;

15) AR xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda diplomatik nümayəndəliklərinin təsis edilməsi haqqında Milli Məclisinə təqdimat verir, AR xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda diplomatik nümayəndələrini təyin edir və geri çağırır;

16) xarici dövlətlərin diplomatik nümayəndələrinin **etimadname** və **övdətnamələrini** qəbul edir;

17) dövlətlərarası və hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələri bağlayır, dövlətlərarası və **AR qanunlarından fərqli qaydalar nəzərdə tutan** hökumətlərarası müqavilələri təsdiq və ləğv olunmaq üçün Milli Məclisə təqdim edir; **təsdiqnamələri imzalayır**;

18) referendum təyin edir;

19) qanunları **imzalayır** və dərc edir;

20) vətəndaşlıq məsələlərini həll edir;

21) siyasi sığınacaq verilməsi məsələlərini həll edir;

22) əfv edir;

23) dövlət təltifləri ilə **təltif edir**;

24) **ali** hərbi və ali xüsusi rütbələr verir;

25) ümumi və qismən səfərbərlik elan edir, habelə səfərbərlik üzrə çağırılanları tərxis edir;

26) vətəndaşların müddətli hərbi xidmətdə çağırılması və müddətli hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçuların **ehtiyata buraxılması barədə** qərarlar qəbul edir;

27) Təhlükəsizlik Şurasını yaradır;

28) Silahlı Qüvvələrin təyinatı ilə bağlı olmayan vəzifələrin icrasına cəlb edilməsinə **razılıq verilməsi barədə** Milli Məclisə təqdimat verir;

29) fəvqəladə və hərbi vəziyyət elan edir;

30) **Milli Məclisin razılığı ilə** müharibə elan edir və sülh bağlayır;

31) dövlət büdcəsində bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsində **xüsusi mühafizə xidmətləri** yaradır;

32) bu Konstitusiya ilə Milli Məclisin və məhkəmə orqanlarının səlahiyyətlərinə **aid edilməyən** digər məsələləri **icra qaydasında** həll edir.

M a d d ə 110. Qanunların imzalanması

Prezident **qanunları** **ona təqdim olunmuş gündən başlayaraq 56 gün** ərzində **imzalayır**.

Qanun Prezidentin **etirazını doğrursa**, o, **qanunu imzalamayıb öz etirazları ilə birlikdə göstərilən müddət ərzində** Milli Məclisinə qaytara bilər.

Konstitusiya qanunları **Prezident** tərəfindən **imzalanmazsa**, qüvvəyə **minmir**.

Milli Məclisi 83 səs çoxluğu ilə qəbul edilən qanunları 95 səs çoxluğu ilə, 63 səs çoxluğu ilə qəbul edilən qanunları isə 83 səs çoxluğu ilə yenidən qəbul edirsə, belə qanunlar təkrar səsvermədən sonra qüvvəyə minir.

Milli Məclis beynəlxalq müqavilələrin təsdiqi və ləğvinə dair 97 səs çoxluğu ilə qanun qəbul etmişdir. Bu qanun Prezidentə təqdim olunmuş və Prezidentin etirazını doğrumuşdur. Bu qanun qüvvəyə minə bilər?

Milli Məclis maliyyə fəaliyyətinin əsaslarına dair 83 səs çoxluğu ilə qanun qəbul etmişdir. Bu qanun Prezidentə təqdim olunmuş və Prezidentin etirazını doğrumuşdur. Bu qanun qüvvəyə minə bilər?

Milli Məclis Milli Məclisə seçkilərə dair 123 səs çoxluğu ilə qanun qəbul etmişdir. Bu qanun Prezidentə təqdim olunmuş və Prezidentin etirazını doğrumuşdur. Bu qanun qüvvəyə minə bilər?

Milli Məclis 95 səs çoxluğu ilə Konstitusiya qanunu qəbul etmişdir. Bu qanun Prezidentə təqdim olunmuş və Prezidentin etirazını doğrumuşdur. Bu Konstitusiya qanunu qüvvəyə minə bilər?

Maddə 110¹. Dövlətlərarası və hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələr bağlamaq hüququnun verilməsi^[56]

Prezident dövlətlərarası və hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələr bağlamaq hüququnu

1.vitse-prezidentə,

2.Nazirlər Kabinetinin üzvlərinə

3.Prezidentin müəyyən etdiyi digər şəxslərə verə bilər.

Maddə 111. Hərbi vəziyyət elan edilməsi

Prezident Azərbaycan Respublikası ərazisinin müəyyən hissəsi faktik işğal olunduqda, xarici dövlət və ya dövlətlər Azərbaycan Respublikasına müharibə elan etdikdə, Azərbaycan Respublikasına qarşı real silahlı hücum təhlükəsi yarandıqda, AR ərazisi

blokadaya alındıqda, habelə blokada üçün real təhlükə olduqda AR bütün ərazisində və ayrı-ayrı yerlərində hərbi vəziyyət elan edir və bu barədə qəbul etdiyi fərmanı 24 saat müddətində Milli Məclisin təsdiqinə verir.

Maddə 112. Fövqəladə vəziyyət tətbiq edilməsi

Prezident təbii fəlakətlər, epidemiyalar, epizootiyalar, böyük ekoloji və başqa qəzalar baş verdikdə, habelə AR ərazi bütövlüyünün pozulmasına, dövlətə qarşı qiyama və ya dövlət çevrilişinə yönəldilən hərəkətlər edildikdə, zorakılıqla müşayiət olunan kütləvi iğtişaşlar yarandıqda, vətəndaşların həyatı və təhlükəsizliyi yaxud dövlət təsisatlarının normal fəaliyyəti üçün qorxu törədən digər münaqişələr meydana gəldikdə AR ayrı-ayrı yerlərində fövqəladə vəziyyət tətbiq edir və bu barədə qəbul etdiyi fərmanı 24 saat müddətində Milli Məclisin təsdiqinə verir.

Maddə 113. Prezidentin aktları

Ümumi qaydalar müəyyən etdikdə Prezident fərmanlar,

başqa məsələlər barəsində isə sərəncamlar qəbul edir.

Prezidentinin fərman və sərəncamlarında başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, onlar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Maddə 114. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin statusu

Prezident icra səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinin təşkili məqsədi ilə Nazirlər Kabinetini yaradır.

Nazirlər Kabineti Prezidentin yuxarı icra orqanıdır.

Nazirlər Kabineti Prezidentə tabedir və onun qarşısında cavabdehdir.

Nazirlər Kabinetinin iş qaydasını Prezident müəyyənləşdirir.

Maddə 115. Nazirlər Kabinetinin tərkibi

Nazirlər Kabinetinin tərkibinə

AR Baş naziri,
AR Baş nazirin müavinləri,
nazirlər
nazir müavinləri
yerli icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri
mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri
daxildirlər.

Maddə 116. Nazirlər Kabinetinin istefası

Yeni seçilmiş Prezident vəzifəsini tutduğu və səlahiyyətlərini icra etməyə başladığı gün Nazirlər Kabineti Prezidentə istefa verir.

Maddə 117. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iclasları

Nazirlər Kabinetinin iclaslarına, bir qayda olaraq, AR Baş naziri sədrlik edir.

Maddə 118. Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin təyin edilməsi qaydası

I. AR Baş nazirini Milli Məclisin razılığı ilə Prezident təyin edir.
II. AR Baş naziri vəzifəsinə namizədlik haqqında təklifi Prezident onun öz vəzifələrinin icrasına başladığı gündən bir ay və ya Nazirlər Kabinetinin istefa verdiyi gündən iki həftə müddətindən gec olmayaraq Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim edir.

III. Milli Məclis AR Baş naziri vəzifəsinə namizədlik haqqında qərarı həmin namizədliyin təqdim edildiyi gündən bir həftədən gec olmayaraq qəbul edir. Göstərilən qayda pozularsa və ya Prezidentin təqdim etdiyi namizədlərin AR Baş naziri vəzifəsinə təyin olunmasına üç dəfə razılıq verilməzsə, Prezident AR Baş nazirini Milli Məclisin razılığı olmadan təyin edə bilər.

Maddə 119. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin səlahiyyətləri

AR Nazirlər Kabineti:

- dövlət büdcəsinin layihəsini hazırlayıb AR Prezidentinə təqdim edir;
- dövlət büdcəsinin kassa icrasını təmin edir;
- maliyyə-kredit və pul siyasətinin həyata keçirilməsini təmin edir;
- dövlət iqtisadi proqramlarının həyata keçirilməsini təmin edir;
- dövlət sosial təminat proqramlarının həyata keçirilməsini təmin edir;
- nazirliklərə və digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarına rəhbərlik edir, onların aktlarını ləğv edir;
- Prezidentin onun səlahiyyətlərinə aid etdiyi digər məsələləri həll edir.

Maddə 120. Nazirlər Kabinetinin aktları

Ümumi qaydalar müəyyən etdikdə Nazirlər Kabineti qərarlar, başqa məsələlər üzrə -----sərəncamlar qəbul edir.

Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarında **başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa**, onlar **dərc edildiyi gündən** qüvvəyə minir.

Maddə 121. Nazirlər Kabinetinin üzvlüyünə namizədlərə dair tələblər

AR Baş naziri, Baş nazirin müavini, nazir, digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı rəhbəri vəzifəsinə seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali təhsilli, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşı təyin edilir.

Maddə 122. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin üzvlərinə aid tələblər

AR Baş naziri, onun müavinləri, nazirlər, digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri heç bir başqa seçkili və ya təyinatlı vəzifə tuta bilməzlər, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməzlər, vəzifə maaşından, habelə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətinə görə aldığı vəsaitdən başqa **məvacib** ala bilməzlər.

Maddə 123. Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin toxunulmazlığı

I. Səlahiyyət müddəti ərzində AR Baş nazirinin şəxsiyyəti toxunulmazdır.

II. AR Baş naziri, **cinayət başında yaxalanma hallarından başqa** tutula bilməz, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarışa məruz qala bilməz, şəxsi müayinə edilə bilməz.

III. AR Baş naziri cinayət başında yaxalanarsa, tutula bilər. Belə olduqda onu tutan orqan bu barədə dərhal AR Baş prokuroruna xəbər verməlidir.

IV. AR Baş nazirinin **toxunulmazlığına** yalnız Baş prokurorunun təqdimatına əsasən Prezident tərəfindən xitam verilə bilər.

Maddə 124. Yerlərdə icra hakimiyyəti

I. Yerlərdə icra hakimiyyətini **yerli icra hakimiyyətlərinin başçıları** həyata keçirirlər.

II. İcra hakimiyyəti başçılarını **Prezident** vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.

III. Yerli icra hakimiyyətlərinin səlahiyyətlərini **Prezident** müəyyən edir.

VII fəsil

MƏHKƏMƏ HAKİMİYYƏTİ

Maddə 125. Məhkəmə hakimiyyətinin həyata keçirilməsi

I. Azərbaycan Respublikasında məhkəmə hakimiyyətini ədalət mühakiməsi yolu ilə yalnız məhkəmələr həyata keçirirlər.

II. Məhkəmə hakimiyyətini

1. **Konstitusiyə Məhkəməsi,**
2. **Ali Məhkəməsi,**
3. **apellyasiya məhkəmələri,**
4. ümumi məhkəmələr və digər ixtisaslaşdırılmış məhkəmələr həyata keçirirlər.

Məhkəmə hakimiyyəti

Konstitusiya,

mülki

cinayət məhkəmə icraatı vasitəsi ilə və

qanunla nəzərdə tutulmuş digər vasitələr ilə həyata keçirilir.

IV.

Cinayət məhkəmə icraatında AR Prokurorluğu və müdafiə tərəfi iştirak edir.

V. Məhkəmə quruluşu və məhkəmə icraatı qaydası qanunla müəyyən olunur.

1. Məhkəmələrin səlahiyyətlərinin dəyişdirilməsi məqsədi ilə müəyyən olunmamış hüquqi üsulların tətbiq edilməsi

2. fəvqəladə məhkəmələrin yaradılması qadağandır.

Məhkəmə icraatı həqiqətin müəyyən edilməsini təmin etməlidir.

Maddə 126. Hakimliyə namizədlərə aid tələblər

I. Seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali hüquq təhsilli və hüquqşünas ixtisası üzrə 5 ildən artıq işləyən Azərbaycan Respublikası vətəndaşları hakim ola bilərlər.

II. Hakimlər heç bir başqa seçkili və təyinatlı vəzifə tuta bilməzlər, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməzlər, siyasi fəaliyyətlə məşğul ola bilməz və siyasi partiyalara üzv ola bilməzlər, vəzifə maaşından, habelə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətinə görə aldığı vəsaitdən başqa məvacib ala bilməzlər.

Maddə 127. Hakimlərin müstəqilliyi, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin əsas prinsipləri və şərtləri

I. Hakimlər müstəqildir, yalnız Konstitusiyaya və qanunlarına tabedirlər və səlahiyyətləri müddətində dəyişilməzdir.

II. Hakimlər işlərə qərəzsiz, ədalətlə, tərəflərin hüquq bərabərliyinə, faktlara əsasən və qanuna müvafiq baxırlar.

III. Hər hansı bir şəxs tərəfindən və hər hansı bir səbəbdən bilavasitə, yaxud dolayı yolla məhkəmə icraatına məhdudiyyət qoyulması, qanunla zidd təsir, hədə və müdaxilə edilməsi yolverilməzdir.

IV. Ədalət mühakiməsi vətəndaşların qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi əsasında həyata keçirilir.

V. Bütün məhkəmələrdə işlərin icraatı açıq aparılır.

İşə qapalı iclasda baxılmasına yalnız o halda icazə verilir ki, məhkəmə açıq icraatın dövlət, peşə və kommersiya sirrinin açılmasına səbəb olacağını güman edir,

ya da vətəndaşların şəxsi və ya ailə həyatının məxfiliyini qorumaq zərurətini mövcudluğunu müəyyən edir.

VI. Qanunda nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, cinayət işlərinin qiyabi məhkəmə icraatına yol verilmir.

Məhkəmə icraatı çəkişmə prinsipi əsasında həyata keçirilir.

VIII. Məhkəmə icraatının istənilən mərhələsində hər kəsin müdafiə hüququ təmin olunur.

IX. Ədalət məhkəməsi təqsirsizlik prezumpsiyasına əsaslanır.

X. Azərbaycan Respublikasında məhkəmə icraatı AR dövlət dilində və ya müvafiq yerin əhalisinin çoxluq təşkil edən hissəsinin dilində aparılır.

İşin iştirakçısı olub məhkəmə icraatının aparıldığı dili bilməyən şəxslərin 1.işin materialları ilə tam tanış olmaq,

2.məhkəmədə tərcüməçi vasitəsi ilə iştirak etmək və

3.məhkəmədə ana dilində çıxış etmək hüququ təmin edilir.

Maddə 128. Hakimlərin toxunulmazlığı

I. Hakimler toxunulmazdırlar.

II. Hakim cinayət məsuliyyətinə yalnız qanunda nəzərdə tutulan qaydada cəlb oluna bilər.

III. Hakimlərin səlahiyyətlərinə yalnız qanunda nəzərdə tutulmuş əsaslara və qaydalara müvafiq surətdə xitam verilə bilər.

IV. Hakimlərin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsünü hakimlər cinayət törətdikdə Prezident Ali Məhkəmənin rəyi əsasında Milli Məclis qarşısında irəli sürə bilər. Müvafiq rəyi Ali Məhkəmə Prezidentin sorğusundan sonra 30 gün müddətində təqdim etməlidir.

1. Konstitusiya Məhkəməsi,

2.Ali Məhkəməsi və

3.AR apellyasiya məhkəmələri hakimlərinin işdən kənarlaşdırılması haqqında qərar AR Milli Məclisində 83 səs çoxluğu ilə qəbul edilir;

başqa hakimlərin işdən kənarlaşdırılması haqqında qərar AR Milli Məclisində 63 səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

Maddə 129. Məhkəmə qərarları və onların icrası

I. Məhkəmənin qəbul etdiyi qərarlar dövlətin adından çıxarılır və onların icrası məcburidir.

II. Məhkəmə qərarının icra olunmaması qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

III. Məhkəmə qərarı qanuna və sübutlara əsaslanmalıdır.

Maddə 130. AR Konstitusiya Məhkəməsi

I. Konstitusiya Məhkəməsi 9 hakimdən ibarətdir.

II. Konstitusiya Məhkəməsinin hakimlərini Prezidentin təqdimatı ilə Milli Məclis təyin edir.

Ombudsman
Prezident
Ali Məhkəmə
Prokurorluğu
Ali Məclisi
Milli Məclis

AR Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu verir

1. Prezident
2. Milli Məclis
3. Nazirlər Kabineti
4. Ali Məhkəmə
5. Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu
6. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi

7. Ombudsman (insan hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu verə bilər.)

Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət edir

1. Milli Məclis
2. Mərkəzi Seçki Komissiyası
3. məhkəmələr (məhkəmələr insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağlı)

Konstitusiyaya;
qanunlar;
fərmanlar;
Nazirlər Kabinetinin qərarları;
mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktları.

1) Azərbaycan Respublikası qanunlarının, Prezidentin fərman və sərəncamlarının, Milli Məclisin qərarlarının, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarının, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu;

2) Prezidentin fərmanlarının, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğunluğu;

3) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Prezidentin fərmanlarına uyğunluğu;

4) Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin qərarlarının qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu;

5) bələdiyyə aktlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına, Azərbaycan Respublikası qanunlarına, Prezidentin fərmanlarına, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına (Naxçıvan Muxtar Respublikasında həm də NMR Konstitusiyasına, qanunlarına və Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına) uyğunluğu;

qüvvəyə minməmiş dövlətlərarası müqavilələrinin Konstitusiyaya uyğunluğu;

hökumətlərarası müqavilələrinin Konstitusiyaya və qanunlara uyğunluğu;

7) Naxçıvan Muxtar Respublikası Konstitusiyasının, qanunlarının, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qərarlarının və Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu; Naxçıvan Muxtar Respublikası qanunlarının, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğunluğu; Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Prezidentin fərmanlarına və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına uyğunluğu;

8) qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri arasında səlahiyyətlər bölgüsü ilə bağlı mübahisələr.

Konstitusiya Məhkəməsi Prezidentin , Milli Məclisin , Nazirlər Kabinetinin, Ali Məhkəmənin, AR Prokurorluğunun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sorğusu əsasında Konstitusiya və qanunları şərh edir.

Hər kəs onun hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada bu maddənin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin AR Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün AR Konstitusiya Məhkəməsinə pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsi məqsədi ilə şikayət verə bilər.

VI. AR qanunları ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmələr insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi haqqında AR Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət edə bilərlər.

VII. AR İnsan hüquqları üzrə müvəkkili insan hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada bu maddənin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin AR Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün AR Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu verə bilər.

VIII. AR Konstitusiya Məhkəməsi bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş digər səlahiyyətləri də həyata keçirir.

IX. AR Konstitusiya Məhkəməsi öz səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərə dair qərarlar qəbul edir. Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı Azərbaycan Respublikası ərazisində məcburi qüvvəyə malikdir. Konstitusiya Məhkəməsi nin qərarları dərc edilməlidir.

X. Qanunlar və digər aktlar yaxud onların ayrı-ayrı müddəaları, AR hökumətlərarası müqavilələri Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarında müəyyən edilmiş müddətdə qüvvədən düşür,

AR dövlətlərarası müqavilələri isə qüvvəyə minmir.

Maddə 131. AR Ali Məhkəməsi

I. AR Ali Məhkəməsi ümumi və ixtisaslaşdırılmış məhkəmələrin icraatına aid edilən mülki, cinayət və digər işlər üzrə ali məhkəmə orqanıdır; o, kassasiya qaydasında ədalət mühakiməsini həyata keçirir; məhkəmələrin praktikasına aid məsələlər üzrə izahatlar verir.

II. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimlərini Prezidentin təqdimatı ilə Milli Məclistəyin edir.

III. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin qərarları dərc edilməlidir.

Maddə 132. AR apellyasiya məhkəmələri

I. AR apellyasiya məhkəmələri qanunla onların səlahiyyətlərinə aid edilmiş işlər üzrə yuxarı instansiya məhkəmələridir.

II. AR apellyasiya məhkəmələrinin hakimlərini Prezidentin təqdimatı ilə Milli Məclistəyin edir.

Maddə 133. AR Prokurorluğu

I. AR Prokurorluğu qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir; qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət işləri başlayır və istintaq aparır; məhkəmədə dövlət ittihamını müdafiə edir; məhkəmədə iddia qaldırır; məhkəmə qərarlarından protest verir.

II. AR Prokurorluğu ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorların Azərbaycan Respublikası Baş prokuroruna tabeliyinə əsaslanan vahid mərkəzləşdirilmiş orqandır.

III. AR Baş prokurorunu Prezident Milli Məclisin razılığı ilə vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.

IV. Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun müavinlərini, respublika ixtisaslaşdırılmış prokurorluqlarına rəhbərlik edən prokurorları, NMR prokurorunu Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun təqdimatı ilə Prezident vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.

V. Ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorları Prezidentin razılığı ilə AR Baş prokuroru vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI

Maddə 134. NMR statusu

- I. Naxçıvan Muxtar Respublikası AR tərkibində muxtar dövlətdir.
- II. NMR statusu bu Konstitusiyaya ilə müəyyən edilir.
- III. Naxçıvan Muxtar Respublikası AR ayrılmaz tərkib hissəsidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası,
qanunları,
Prezidentin fərmanları və
Nazirlər Kabinetinin qərarları

NMR ərazisində məcburidir.

V. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qəbul etdiyi NMR Konstitusiyası AR Konstitusiyasına zidd olmamalıdır

və qanunları müvafiq olaraq AR Konstitusiyasına və qanunlarına;

NMR Nazirlər Kabinetinin qəbul etdiyi qərarlar

1. Konstitusiyasına
2. qanunlarına
3. Prezidentinin fərmanlarına
4. Nazirlər Kabinetinin qərarlarına zidd olmamalıdır.

NMR Konstitusiyası

1. Qəbul edir Ali Məclis
2. Təsdiq edir Milli Məclis
3. Təsdiqə verir Prezident
4. Təsdiq olunur Konstitusiyaya qanunu ilə

VI. NMR Konstitusiyası AR Milli Məclisinə Prezident tərəfindən təqdim edilir və Konstitusiyaya qanunu ilə təsdiq edilir.

M a d d ə 135. Naxçıvan Muxtar Respublikasında hakimiyyətlərin bölünməsi

NMR qanunvericilik hakimiyyətini NMR -----Ali Məclisi,

icra hakimiyyətini NMR -----Nazirlər Kabineti,

məhkəmə hakimiyyətini -----NMR məhkəmələri həyata keçirir.

NMR Ali Məclisi

1. AR Konstitusiyası və
2. qanunları ilə onun səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərin həllində müstəqildir

NMR Nazirlər Kabineti

1. AR Konstitusiyası,
2. qanunları və
3. Prezidentin fərmanları ilə onun səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərin həllində müstəqildir

NMR məhkəmələri isə

1. AR Konstitusiyası

2. qanunlar ilə onların səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərin həllində müstəqildirlər.

Maddə 136. NMR ali vəzifəli şəxsi

NMR ali vəzifəli şəxsi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədridir.

Maddə 137. NMR Ali Məclisi

I. NMR Ali Məclisi 45 üzvdən ibarətdir.

II. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin səlahiyyət müddəti 5 ildir.

III. NMR Ali Məclisi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədrinin və onun müavinlərini seçir, daimi və digər komissiyalar təşkil edir.

Maddə 138. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin müəyyən etdiyi ümumi qaydalar

I. NMR Ali Məclisi aşağıdakılara dair ümumi qaydalar müəyyən edir:

- 1) NMR Ali Məclisinə seçkilər;
- 2) vergilər;
- 3) Naxçıvan Muxtar Respublikası iqtisadiyyatının inkişafı istiqamətləri;
- 4) sosial təminat;
- 5) ətraf mühitin qorunması;
- 6) turizm;
- 7) səhiyyə, elm, mədəniyyət.

II. Bu maddədə göstərilən məsələlərə dair NMR Ali Məclisi qanunlar qəbul edir.

Maddə 139. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin həll etdiyi məsələlər

I. NMR Ali Məclisi aşağıdakı məsələləri həll edir:

- 1) Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin işinin təşkili;
- 2) NMR büdcəsinin təsdiqi;
- 3) NMR iqtisadi və sosial proqramlarının təsdiqi;
- 4) Naxçıvan Muxtar Respublikası Baş Nazirinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi;
- 5) NMR Nazirlər Kabineti tərkibinin təsdiqi;
- 6) NMR Nazirlər Kabinetinə etimad.

II. Bu maddədə göstərilən məsələlərə dair NMR Ali Məclisi qərarlar qəbul edir.

Maddə 140. NMR Nazirlər Kabineti

I. NMR Nazirlər Kabinetinin tərkibini Naxçıvan Muxtar Respublikası Baş nazirinin təklifi ilə NMR Ali Məclisi təsdiq edir.

II. NMR Baş nazirini Prezidentin təqdimatına əsasən NMR Ali Məclisi təyin edir.

III. NMR Nazirlər Kabineti:

- muxtar respublika büdcəsinin layihəsini hazırlayıb NMR Ali Məclisinə təqdim edir;
- muxtar respublikanın büdcəsini icra edir;
- muxtar respublikanın iqtisadi proqramlarının həyata keçirilməsini təmin edir;
- muxtar respublikanın sosial proqramlarının həyata keçirilməsini təmin edir;

- Prezidentin onun səlahiyyətlərinə aid etdiyi digər məsələləri həll edir.

IV. NMR Nazirlər Kabineti qərar və sərəncamlar qəbul edir.

Maddə 141. Naxçıvan Muxtar Respublikasında yerli icra hakimiyyəti

NMR yerli icra hakimiyyətlərinin başçılarını NMR Ali Məclisi sədrinin təqdimatı əsasında Prezident təyin edir.

DÖRDÜNCÜ BÖLMƏ

YERLİ ÖZÜNÜİDARƏETMƏ

IX fəsil

BƏLƏDİYYƏLƏR

Maddə 142. Yerlərdə özünüidarənin təşkili

I. Yerli özünüidarəni bələdiyyələr həyata keçirir.

II. Bələdiyyələr seçkilər əsasında yaradılır.

III. Bələdiyyələrin statusunun əsasları bu Konstitusiya ilə, bələdiyyələrə seçkilərin qaydaları isə qanunla müəyyən edilir.

II. Bələdiyyənin iclaslarını bələdiyyənin sədri çağırır.

Maddə 144. Bələdiyyələrin səlahiyyətləri Bələdiyyələrin statusu qanunla müəyyən edilir.

Maddə 143. Bələdiyyələrin işinin təşkili

I. Bələdiyyə öz fəaliyyətini iclaslar, daimi və başqa komissiyalar vasitəsi ilə həyata keçirir.

I. Bələdiyyələrin iclaslarında aşağıdakı məsələlər həll edilir:

1) bələdiyyə üzvlərinin səlahiyyətlərinin tanınması, qanunla müəyyən edilmiş hallarda onların səlahiyyətlərinin itirilməsi və səlahiyyətlərinə xitam verilməsi;

2) bələdiyyənin reqlamentinin təsdiq edilməsi;

3) bələdiyyənin sədrinin və onun müavinlərinin, daimi və başqa komissiyaların seçilməsi;

4) yerli vergilərin və ödənişlərin müəyyən edilməsi; (2/3)

5) yerli büdcənin və onun icrası haqqında hesabatların təsdiq edilməsi;

6) bələdiyyə mülkiyyətinə sahiblik, ondan istifadə və onun barəsində sərəncam;

7) yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarının qəbul və icra edilməsi;

8) yerli iqtisadi inkişaf proqramlarının qəbul və icra edilməsi;

9) yerli ekoloji proqramların qəbul və icra edilməsi.

II. Bələdiyyələrə **qanunvericilik** və **icra hakimiyyətləri** tərəfindən **əlavə səlahiyyətlər** də verilə bilər . Bu səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi üçün bələdiyyə üzrə müvafiq **zəruri maliyyə vəsaiti** də ayrılmalıdır.

Belə səlahiyyətlərin həyata keçirilməsinə müvafiq olaraq **qanunvericilik** və **icra hakimiyyətləri** nəzarət edirlər.

M a d d ə 1 4 5 . Bələdiyyələrin qərarları

- I. Bələdiyyənin iclaslarında baxılan məsələlərə dair **qərarlar** qəbul edilir.
- II. **Bələdiyyənin qərarları** bələdiyyə üzvlərinin **sadə səs** çoxluğu ilə qəbul edilir.
- III. **Yerli vergilər** və **ödənişlər** ilə bağlı qərarlar bələdiyyə üzvlərinin **üçdə iki səs çoxluğu** ilə qəbul edilir.

M a d d ə 1 4 6 . Bələdiyyələrin müstəqilliyinin təminatı^[63]

- 1.Bələdiyyələr öz səlahiyyətlərini həyata keçirməkdə müstəqildirlər, bu isə **bələdiyyə ərazisində yaşayan vətəndaşlar** qarşısında onların **məsuliyyətini istisna etmir**.
- 2.Bələdiyyə üzvlərinin seçilməsi, səlahiyyətlərinin dayandırılması və ya səlahiyyətlərinə xitam verilməsi, bələdiyyələrin vaxtından əvvəl buraxılması halları və qaydası **qanunla** müəyyən edilir.
- 3.**Bələdiyyələrin öz səlahiyyətlərini müstəqil həyata keçirməsi dövlətin suverenliyinə** xələl gətirə bilməz.

III. **Dövlət** bələdiyyələrin fəaliyyətinə nəzarət edir.

IV. **Qanunla müəyyən edilmiş hallarda və qaydada** bələdiyyələr öz fəaliyyətləri barəsində **Milli Məclisə** hesabat təqdim edirlər.

V. Bələdiyyələrin

- 1.**məhkəmə tərəfindən müdafiəsinə,**
- 2.**dövlət orqanlarının qərarları nəticəsində yaranan əlavə xərclərinin ödənilməsinə təminat verilir.**

M a d d ə 146¹. Bələdiyyələrin məsuliyyəti

Bələdiyyələr, bələdiyyə qulluqçuları ilə birlikdə, bələdiyyə qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş **ziyana** görə və onların **təminatının pozulmasına** görə **mülki məsuliyyət** daşıyırlar.

BEŞİNCİ BÖLMƏ

HÜQUQ VƏ QANUN

X f ə s i l

QANUNVERİCİLİK SİSTEMİ

M a d d ə 1 4 7 . AR Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi

- I. Konstitusiya Azərbaycan Respublikasında **ən yüksək hüquqi qüvvəyə** malikdir.
- II. Konstitusiya **birbaşa hüquqi qüvvəyə** malikdir.
- III. Konstitusiya **qanunvericilik sisteminin əsasıdır.**

Maddə 148. AR qanunvericilik sistemində daxil olan aktlar

I. Qanunvericilik sistemi aşağıdakı normativ hüquqi aktlardan ibarətdir:

- 1) Konstitusiyaya;
- 2) referendumla qəbul edilmiş aktlar;
- 3) qanunlar;
- 4) fərmanlar;
- 5) Nazirlər Kabinetinin qərarları;
- 6) mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktları.

II. AR tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr AR qanunvericilik sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsidir.

III. Naxçıvan Muxtar Respublikasında həm də NMR Konstitusiyası və qanunları, NMR Nazirlər Kabinetinin qərarları hüquqi qüvvəyə malikdir.

IV. NMR qanunvericilik sistemi AR qanunvericilik sistemində uyğun olmalıdır.

V. Öz səlahiyyətləri daxilində yerli icra hakimiyyəti orqanları qanunvericilik sistemində daxil olan aktlara zidd gəlməyən normativ xarakterli aktlar qəbul edə bilərlər.

Maddə 149. Normativ hüquqi aktlar

Normativ hüquqi aktlar

1. hüquqa
2. haqq-ədalətə
3. bərabər mənafeələrə
4. bərabər münasibətə əsaslanmalıdır.

II. Referendumla qəbul olunmuş aktlar yalnız dərc edildikdə onların tətbiqi və icrası

1. vətəndaşlar,
2. qanunvericilik,
3. icra
4. məhkəmə hakimiyyəti,
5. hüquqi şəxslər
6. bələdiyyələr üçün məcburidir.

III. Qanunlar Konstitusiyaya zidd olmamalıdır. Yalnız dərc edilmiş qanunların tətbiqi və icrası

1. bütün vətəndaşlar,
2. qanunvericilik,
3. icra və
4. məhkəmə hakimiyyəti,
5. hüquqi şəxslər
6. bələdiyyələr üçün məcburidir.

IV. Prezidentin fərmanları Konstitusiyaya və qanunlara zidd olmamalıdır. Yalnız dərc edilmiş fərmanların tətbiqi və icrası bütün

1. vətəndaşlar,
2. icra hakimiyyəti orqanları,
3. hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

V. Nazirlər Kabinetinin qərarları AR Konstitusiyasına, qanunlarına və Prezidentin fərmanlarına zidd olmamalıdır. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları yalnız dərc edildikdə onların tətbiqi və icrası 1.vətəndaşlar,
2.mərkəzi və
3.yerli icra hakimiyyəti orqanları,
4.hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

VI. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının aktları AR Konstitusiyasına, qanunlarına, Prezidentin fərmanlarına və Nazirlər Kabinetinin qərarlarına zidd olmamalıdır.

Fiziki və hüquqi şəxslərin

- 1.hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran,
- 2.hüquq məsuliyyətini aradan qaldıran və ya
- 3.yüngülləşdirən normativ hüquqi aktların qüvvəsi geriye şamil edilir.

Başqa normativ hüquqi aktların qüvvəsi geriye şamil edilmir.

VIII. Normativ hüquqi aktlar dərc edilməlidir. Heç kəs dərc edilməyən normativ hüquqi aktın icrasına (ona riayət olunmasına) məcbur edilə bilməz və belə aktın icra olunmamasına (ona riayət olunmamasına) görə məsuliyyətə cəlb edilə bilməz.

Normativ hüquqi aktların dərc edilməsi qaydası Konstitusiya qanunu ilə müəyyən edilir.

Maddə 150. Bələdiyyə aktları

I. Bələdiyyələrin qəbul etdikləri aktlar hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafelərə bərabər münasibətə) əsaslanmalı,

- 1.Konstitusiyaya,
- 2.qanunlara
- 3.Prezidentin fərmanlarına,
- 4.Nazirlər Kabinetinin qərarlarına

(Naxçıvan Muxtar Respublikasında isə həm də NMR Konstitusiyasına, qanunlarına, NMR Nazirlər Kabinetinin qərarlarına) zidd olmamalıdır.

II. Bələdiyyələrin qəbul etdiyi aktın icrası onun ərazisində yaşayan vətəndaşlar və onun ərazisində yerləşən hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

Maddə 151. Beynəlxalq aktların hüquqi qüvvəsi

AR qanunvericilik sistemində daxil olan normativ hüquqi aktlar ilə (Konstitusiya və referendumla qəbul edilən aktlar istisna olmaqla) AR tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq edilir.

- 1) Konstitusiyaya;
- 2) referendumla qəbul edilmiş aktlar;

AR tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr

- 3) qanunlar;
- 4) fərmanlar;
- 5) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları;
- 6) mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktları.

XI fəsil

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASINDA DƏYİŞİKLİKLƏR

Maddə 152. AR Konstitusiyasında dəyişikliklərin qəbul edilməsi qaydası

Konstitusiyanın mətnində dəyişikliklər yalnız referendumla qəbul edilə bilər.

Maddə 153. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklərin təklif edilməsi qaydası

Konstitusiyanın mətnində dəyişiklikləri Milli Məclis və ya Prezident təklif etdikdə, təklif olunan dəyişikliklərə dair əvvəlcədən Konstitusiya Məhkəməsi nin rəyi alınır.

Maddə 154. Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətlərinin məhdudlaşdırılması

Konstitusiya Məhkəməsi referendumla qəbul olunmuş Konstitusiyanın mətnində dəyişikliklərə dair qərar qəbul edə bilməz.

Maddə 155. AR Konstitusiyasında dəyişikliklər təklif edilməsi təşəbbüsünün məhdudlaşdırılması

Bu Konstitusiyanın 1-ci, 2-ci, 6-cı, 7-ci, 8-ci və 21-ci maddələrində dəyişikliklər və ya onların ləğv edilməsi haqqında, III fəslində nəzərdə tutulmuş insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqlarının ləğvi və ya AR tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulduğundan daha artıq dərəcədə məhdudlaşdırılması haqqında təkliflər referendumla çıxarıla bilməz.

XII fəsil

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASINA ƏLAVƏLƏR

Maddə 156. AR Konstitusiyasına əlavələrin qəbul edilməsi qaydası

Konstitusiyaya əlavələr Milli Məclisdə 95 səs çoxluğu ilə Konstitusiya qanunları şəklində qəbul edilir.

Konstitusiyaya əlavələr haqqında Konstitusiya qanunları Milli Məclisdə **iki dəfə** səsə qoyulur.

İkinci səsvermə birinci səsvermədən **6 ay** sonra keçirilir.

Konstitusiyaya əlavələr haqqında Konstitusiya qanunları **həm birinci**, həm də **ikinci səsvermədən** sonra bu konstitusiyada **qanunlar üçün nəzərdə tutulmuş qaydada Prezidentə imzalanmaq üçün** təqdim olunur.

Konstitusiyaya əlavələr haqqında **Konstitusiya qanunları** Prezident tərəfindən ikinci səsvermədən sonra **imzalandıqda** qüvvəyə minir.

V. Konstitusiya qanunları Konstitusiyanın ayrılmaz hissəsidir və Konstitusiyanın **əsas mətninə** zidd olmamalıdır.

Maddə 157. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əlavələrin təklif edilməsi təşəbbüsü

Konstitusiyaya əlavələri **Prezident** və ya **Milli Məclisin azı 63 deputatı** **təklif edə** bilərlər.

Maddə 158. AR Konstitusiyasına əlavələrin təklif edilməsi təşəbbüsünün məhdudlaşdırılması

Bu Konstitusiyanın **birinci bölməsində** əks etdirilmiş müddəalarla əlaqədar Konstitusiyaya **əlavələr** təklif edilə bilməz.

KEÇİD MÜDDƏALARI

1. AR Konstitusiyası referendumla qəbul edildikdən sonra rəsmən dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir.

Bu Konstitusiyanın qüvvəyə mindiyi gündən **1978-ci il aprelin 21-də qəbul edilmiş AR Konstitusiyası (Əsas Qanunu)** qüvvədən düşür.

2. Bu Konstitusiyanın qüvvəyə minməsinə qədər seçilmiş Prezident bu Konstitusiya ilə AR Prezidentinə aid edilmiş səlahiyyətləri həyata keçirir.

4. Azərbaycan Respublikası xalq deputatlarının və Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin yaratdığı Milli Məclisin səlahiyyətləri yeni seçilmiş Milli Məclisin ilk iclas günü başa çatır. Yeni seçilmiş Milli Məclisin ilk iclası Milli Məclisin azı 83 deputatının seçildiyi gündən bir həftə sonra keçirilir. Milli Məclisin ilk sessiyası **1996-cı il mayın 31-dək davam edir.**

1995-ci il avqustun 15-də qəbul edilmiş "AR Milli Məclisinə seçkilər haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 85-ci maddəsi bu Qanun əsasında seçilmiş Milli Məclisin birinci çağırışının səlahiyyətləri bitənədək qüvvədədir.

5. AR Nazirlər Kabineti bu **Konstitusiyanın qüvvəyə mindiyi gündən** bu Konstitusiyada müəyyən edilən səlahiyyətləri həyata keçirir.

6. Bu Konstitusiya qüvvəyə mindiyi gündən Azərbaycan Respublikası **yerli xalq Deputatları Sovetlərinin** səlahiyyətlərinə xitam verilir. AR qanunvericiliyi yerli xalq deputatları sovetlərinə aid edilmiş səlahiyyətləri yerli icra hakimiyyəti orqanları həyata keçirir.

7. Bu Konstitusiya qüvvəyə mindikdən sonra **iki il müddətində** yerli özünüidare haqqında qanun qəbul edilməli və bələdiyyələrə seçkilər keçirilməlidir.

8. Bu Konstitusiyanın qəbul edildiyi günədək AR ərazisində qüvvədə olan qanunlar və başqa normativ hüquqi aktlar **bu Konstitusiyaya zidd olmayan** hissədə öz qüvvəsini saxlayır.

9. Bu Konstitusiya qüvvəyə minənədək fəaliyyət göstərən AR məhkəmələri **ədalət mühakiməsini** Konstitusiyada müəyyən edilən səlahiyyətlərə və prinsiplərə uyğun həyata keçirir.

10. Bu Konstitusiya qüvvəyə mindiyi gündən bir il ərzində hakimlərin statusu, məhkəmə quruluşu və məhkəmə islahatı ilə əlaqədar AR bu Konstitusiyaya uyğun olan qanunvericiliyi qəbul edilməlidir və Azərbaycan Respublikası məhkəmələrinin **hakimləri yenidən təyin edilməlidir**. Həmin qanunvericilik qəbul edilənədək hakimlərin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi bu Konstitusiya qüvvəyə minənədək qüvvədə olan qanunvericilik əsasında həyata keçirilir.

11. Bu Konstitusiya qüvvəyə mindiyi gündən **bir il müddətində** AR Konstitusiya Məhkəməsi haqqında AR Qanunu qəbul edilməli və AR **Konstitusiya Məhkəməsi** yaradılmalıdır. AR Konstitusiya Məhkəməsi yaradılanadək bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş Konstitusiya Məhkəməsi nin səlahiyyətləri həyata keçirilmir. Bu Konstitusiyanın 130-cu maddəsinin III hissəsinin 7-ci bəndində nəzərdə tutulmuş məsələni **AR Ali Məhkəməsi** həll edir.

12. **AR Ali Arbitraj Məhkəməsi** bu Konstitusiyanın qüvvəyə mindiyi gündən **AR İqtisad Məhkəməsi adlanır** və qüvvədə olan qanunvericiliklə müəyyən olunmuş səlahiyyətləri həyata keçirir.

12 noyabr 1995-ci il
№ 00.